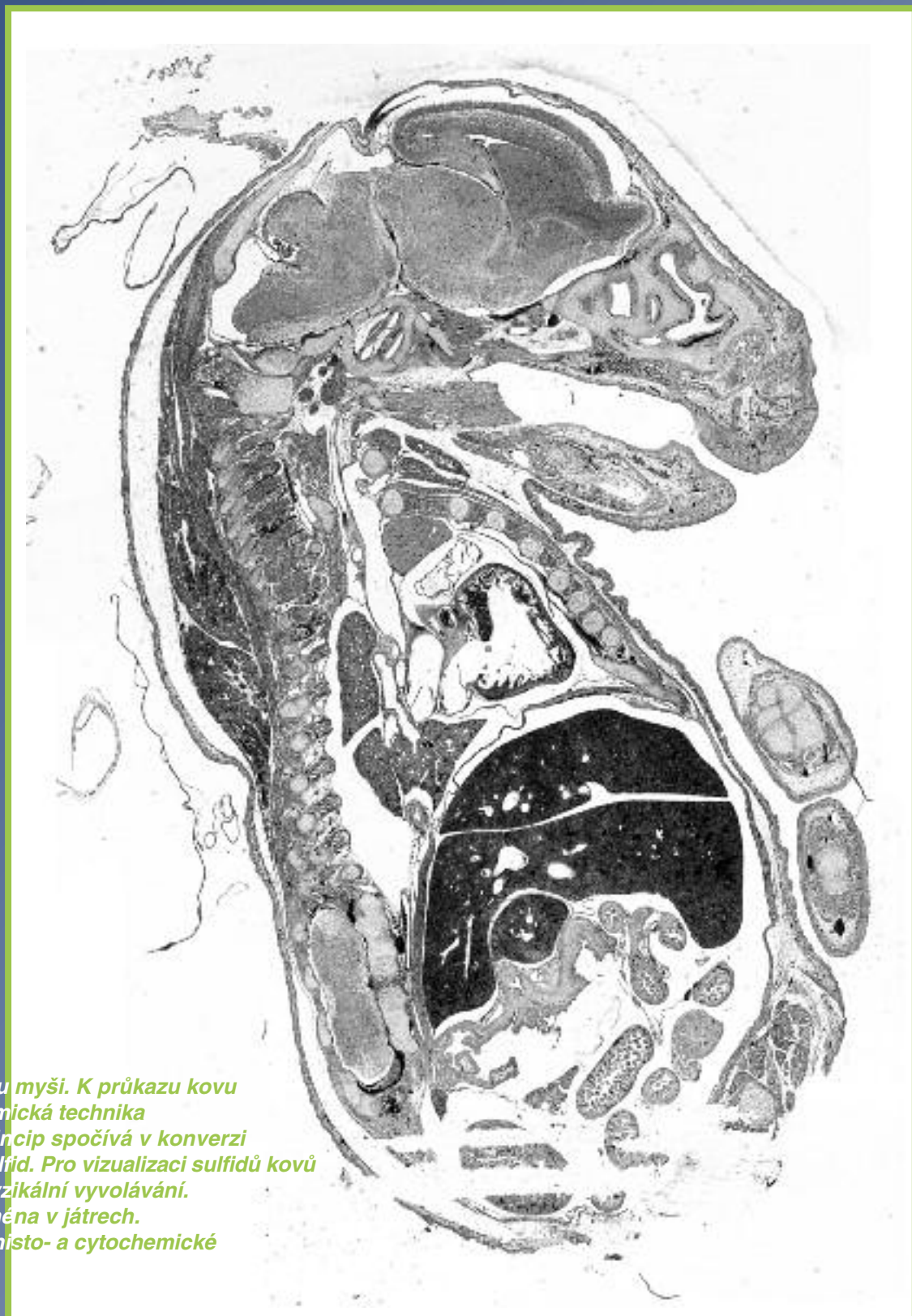

bulletin 10

ab ŘÍJEN 2010

akademický

Průkaz kadmia v plodu myši. K průkazu kovu byla použita histochemická technika podle Pearse, jejíž princip spočívá v konverzi příslušného kovu v sulfid. Pro vizualizaci sulfidů kovů bylo provedeno tzv. fyzikální vyvolávání. Reakce je patrna zejména v játrech. O České společnosti histo- a cytochemické čtěte na str. 20–22.

BRNĚNSKÁ PREMIÉRA PUTOVNÍ VÝSTAVY

FOTO: MARINA HUŽVÁROVÁ, AB

FOTO: JIŘÍ NOVOTNÝ, SSC AV ČR

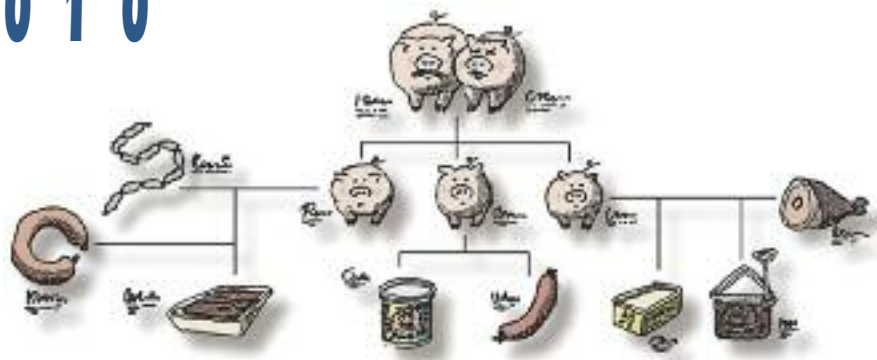
„Oči vědce vidí neviditelné, mozek vědce chápe nepochopitelné, objevy, které přináší, jsou nedocenitelné“ – tak zní motto exteriérové výstavy

Věda na vaší straně, jejímž posláním je uvést veřejnost do fascinujícího světa, o kterém běžný člověk často ani netuší, přestože je všude kolem nás. Pouť této výstavy po českých městech započala o slunném odpoledni 20. září 2010 na brněnském Malinovského náměstí před Mahenovým divadlem, kde ji do života uvedli předseda sdružení Jihomoravských pracovišť AV ČR prof. Jan Zima, předseda AV ČR prof. Jiří Drahoš, náměstek primátora města Brna Martin Ander, náměstek hejtmána Jihomoravského kraje Stanislav Juránek, radní Jihomoravského kraje Jiří Altman i další přítomní hosté. Oživit komunikaci s českou veřejností prostřednictvím patnácti velkoformátových fotografií se výstava pokusí během měsíce října na náměstí v Olomouci, poté se přesune na náměstí Přemysla Otakara II. v Českých Budějovicích, aby vyvrcholila v první polovině listopadu na pražském náměstí Republiky. *HaM*

FOTO: JIŘÍ NOVOTNÝ, SSC AV ČR

HISTORICKÁ (NE)POUČITELNOST

Druhým rokem se Akademie houpe na vlnách nejistot. Veřejnost se průběžně dozvídá, že je na vědu vyčleňováno stále více peněz, avšak vědci z Akademie věd a vysokých škol mají pocit, že jich spíše ubývá. A tak už se skoro stalo zvykem, že vědecktí pracovníci i pedagogové (dlužno podotknout, že jsou zhusta tyto pozice dvojjediné vzhledem k nezbytnosti vychovávat příští generace) upozorňují, kde všude finance chybějí, aby se vzápětí objevila v médiích zpráva, že školy nebo Akademie dostaly přidáno. Jenže ono „přidáno“ může někdy znamenat jen „umenšený úbytek“, tedy že se z původních čtyř koleček salámu na talíři neobjeví jen kolečka dvě, ale tři.

S překotným příchodem nezvládnuté demokracie v devadesátých letech jsme si nechali prakticky zlikvidovat do té doby značně rozvinutý průmyslový výzkum (zda byl efektivní, to je na posouzení jiných) v bláhové důvěře, že noví majitelé ocení náš „intelektuální“ potenciál. Realita se od této naivity dramaticky liší a průmysl dnes potřebuje peníze, aby znovuvybudoval výzkum, který nechaly předchozí vlády svými krátkozrakými „ekonomickými“ vidinami zničit a vytunelovat.

Bude se situace opakovat i v oblasti školství a akademického výzkumu, až nebude mít konzumní společnost nejen z čeho vařit, ale ani nápady, co by vůbec vařit mohla? Snad nás historie poučila...

MARINA HUŽVÁROVÁ,
kresba Kaianders Sempler

NA OKRAJ

Česká metodika pro hodnocení a pro rozdělování veřejných prostředků na vědu a výzkum známá jako „kafemlejnek“ je světový unikát. Mezinárodní audit ji označuje za „značné riziko pro zdraví celého systému výzkumu, vývoje a inovací (VaVal). V současné formě by se tato metodika neměla používat. Je lepší vyčkat než použít nástroje, který by mohl způsobit škody.“ Nálezové zprávě se budeme věnovat v příštím čísle AB.

Obálka	
Brněnská premiéra putovní výstavy	2
Vítejte na Mazance	3
TVT 2010 – Rozmanitost světa a života v něm	4
Obsah, úvodník	
Historická (ne)poučitelnost	1
Aktuálně	
Evaluačními teoriemi se u nás nikdo soustavně nezabývá	2
Stanovisko AV ČR k přípravě rozpočtu na výzkum, vývoj a inovace na rok 2011 s výhledem na léta 2012 a 2013	3
Reportáž	
Finové vsadili rozvoj na inovace	4
Zkumavky, vzorečky i nobelisté v ulicích	6
Věda a výzkum	
Non multa, sed multum 2	8
Pamětní deska Bohumila Němce	12
Arktická expedice na souostroví Svalbard pokračuje	14
Zlatá ulička vydává svá tajemství	17
Obhajoby DSc.	
Když se řekne síra	18
20. zasedání Akademické rady AV ČR	19
Vědecké společnosti	
Česká společnost histo- a cytochemická	20
Osobnosti	
Rozloučení s prof. Jiřím Niederlem	23
Rozhovor	
Život vědce ve vlnách vzpomínek	24
Portréty z Archivu	
Quido Vetter	27
Tribuna	
Historik o hrozbě islamizace	28
Časopisy v Akademii	
Půlstoletí českého onomastického časopisu	30
Z Bruselu	
Investice do vědy, výzkumu a inovací: cesta z krize	32
Knihy	
Nové knihy Academia	34
Kulturně-literární centrum ostravského regionu	35
Nové příručky z nakladatelství Computer Press	35
Resumé	
Cena Víze 97	36

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, fax: 221 403 356, e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Adámková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: adamkova@ssc.cas.cz; Mgr. Luděk Svoboda (lsd), tel.: 221 403 375, e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz; fotografie Mgr. Stanislava Kyselová (skys), tel.: 221 403 332, e-mail: kyselova@ssc.cas.cz; tajemnice redakce Bc. Markéta Pavlíková (MaP), tel.: 221 403 513, e-mail: pavlikova@ssc.cas.cz
Překlad resumé: Luděk Svoboda, John Novotný; jazyková korektura: Irena Vítková, tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@ssc.cas.cz

Redakční rada: předseda – PhDr. Jiří Beneš; členové – RNDr. Antonín Fejfar, CSc., Ing. Pavol Ihnát, PhDr. Antonín Kostlán, CSc., prof. RNDr. Ing. Michal V. Marek, DrSc., doc. RNDr. Karel Oliva, Ph.D., Ing. Karel Pacner, doc. RNDr. Eva Zažímalová, CSc.

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová. Tisk: Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku ručí autor.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 4. patro – Viola; <http://abicko.avcr.cz>. AB 10/2010 vychází 17. října 2010.

EVALUAČNÍMI TEORIEMI SE U NÁS NIKDO SOUSTAVNĚ NEZABÝVÁ

V holandském univerzitním městě Leidenu se ve dnech 8.–11. září 2010 konala další z mnoha odborných konferencí o scientometrii, bibliometrii a s tím související evaluaci činností a výsledků vědy, výzkumu a inovací. Kdesi jsem zaslechl, že se na světě ročně uskuteční více než 5700 rozmanitých typů vědeckých a odborných setkání – tak proč zrovna komentovat právě Mezinárodní konferenci o indikátorech vědy a techniky (11th International Conference on Science and Technology Indicators – STI Conference 2010)?

FOTO: WWW.CWTS.NL

Anthony van Raan (vpravo), dlouholetý ředitel Centre for Science and Technology Studies s kolegy, kteří mu gratulují k povýšení do rytířského stavu za zásluhy pro rozvoj oboru.

Odpověď je jednoduchá – protože naše vědecká a odborná komunita je vystavena devastujícímu tlaku nástroje zvaného *Metodika hodnocení VaV*, vynálezu, jehož duchovním otcem a nekompromisním propagátorem je stále ještě sekretář RVVI dr. Marek Blažka a několik jemu duchovně spřízněných géníů. Jak to tak u velkých konferencí bývá, ráno odezněly plenární přednášky a poté se jednání dělilo na několik paralelních sekcí. První den přednášeli Frans van Vught (*U-Map and U-Multirank: two new transparency tools*) a Dominique Foray (*Enriching the indicator base for knowledge economy*), druhý den známý propagátor open access systému Stevan Harnad (*Open Research Metrics and the Open Access Advantage*) mimo jiné prokázal, že uplatňování politiky OA významně zvyšuje citovanost prací (a tedy všech na citovanost navázaných indikátorů, což není jen u nás tolik uctívány „infarkt faktor“). Následující den (v zaplněném sále po předcházejícím večerním banketu!) podnikl Henry Small A „*sentimental*“ *journey through science: applying linguistic methods to study inter- and interdisciplinary citations* a Herbert Marsh, profesor z Cambridge, „objevil Ameriku“ v přednášce *Improving the peer-review process for grant applications:*

reliability, validity, bias and generalisability, v níž mimo jiné na příkladu systému v Austrálii ukázal, že oponenti návrhu navrhovatelů mají posudky statisticky daleko pozitivnější než ti, kteří jsou nezávisle zvoleni. Zdůraznil také, že když návrh projektu posuzuje více oponentů, jsou výsledky daleko objektivnější než po posudku jediném. Hle, k čemu je dobré vynikající vzdělání na univerzitě v Cambridge!

Bez komentáře k obsahu (neboť ten je zřejmý z názvu) se jednotlivé panely nazývaly: *Mapping and visualization, Bibliometric perspectives of science in action, Patents, Public-private interfaces in knowledge production, Journal classification and evaluation, Interdisciplinarity: past and present, European Framework Programmes, Research performance of young scientists, Bibliometric indicators: theoretical perspectives, Assessment of research organizations, Indicators as support tools for policy and management, New information sources: applications and explorations, research productivity, Evaluation of research groups, National and global science systems, Cognitive and sociological aspects of science, Social sciences and humanities, Citation and citation analysis*. To vše doplněno desítkami obdobných plakátových sdělení. Abstrakta jednotlivých příspěvků si můžete stáhnout na [http://media.leidenuniv.nl/legacy/uitnodiging-webprint-\(2\).pdf](http://media.leidenuniv.nl/legacy/uitnodiging-webprint-(2).pdf). Jednalo se tedy o spektrum odborných problémů, až jednomu šla hlava kolem. Mnohé z nich byly ale velmi aktuální i pro naši malou komunitu, neustále trápenou nejrůznějšími amatérskými pokusy o evaluaci vědecké a odborné výkonnosti a efektivnosti.

Na margo tohoto povzdechu konstatuji, že dotyčné konference se nezúčastnil mimo nás z Akademie nikdo další z České republiky, koho by měla tato tematika bytostně zajímat. Velmi dobře si pamatují, že dr. Vladimír Albrecht z Technologického centra AV ČR, člen předešlé Komise pro hodnocení výsledků VaV RVVI, který byl účastníkem minulé *STI Conference 2008* ve Vídni, sepsal podrobnou zprávu i s doporučeními, jež Komise vzala na vědomí a zároveň pustila ze zřetelů hluboce zaměstnána výrobou funkce

kolem IF do kafemlejnku, systému, kterému by se scientometrická odborná komunita (pravda že po podrobné analýze) vysmála. Je to trochu smutné, protože u nás se prakticky (až na výjimky) scientometrií, bibliometrií a evaluačními teoriemi nikdo soustavně nezabývá, ač jde o obor s vlastními časopisy (*Research Evaluation, Scientometrics, Journal of Infometrics, Journal of Information Science, Journal of the American Society for Information Science and Technology* a další) a též s konferencemi. Skutečnost, že obdob-

ným disciplínám se nikdo u nás systematicky nevěnuje, je jednou z příčin bombastického evaluačního amatérismu, který u nás kvete a rodí plody vpravdě podivné. *11th STI Conference 2010* navštívilo přes 200 účastníků ze 40 zemí. Příští konference se uskuteční 7.–9. září 2011 v Římě. Prospekty k tomuto setkání rád zájemcům poskytnu, jsem si však téměř jist, že žádní zájemci nebudou. ■

PETR RÁB,
Akademická rada AV ČR

STANOVISKO AV ČR K PŘÍPRAVĚ ROZPOČTU NA VÝZKUM, VÝVOJ A INOVACE NA ROK 2011 S VÝHLEDEM NA LÉTA 2012 A 2013

Vládní Rada pro výzkum, vývoj a inovace se na svém mimořádném zasedání 17. září 2010 zabývala návrhem výdajů státního rozpočtu na výzkum, vývoj a inovace na léta 2011–2013, který vládě předložilo Ministerstvo financí. Tento návrh vycházel jednak ze skutečnosti, že Akademii věd byly prostředky v její rozpočtové kapitole redukovány jako jediné složce v oblasti vědy a výzkumu o půl miliardy korun již v letošním roce, a jednak z příslibu vlády premiéra Fischera dále v letech 2011–2013 tyto prostředky nesnižovat a takto stabilizovat situaci ve vědě a výzkumu v ČR.

Předsednictvo Rady oproti návrhu Ministerstva financí předložilo Radě návrh na plošnou redukci rozpočtu na vědu a výzkum, což by Akademii věd, vzhledem ke krácení jejího rozpočtu již v letošním roce, postihlo nepřiměřeně tvrdě a ve výsledku by vedlo k poklesu jejich financí na rok 2011 o více než 1,1 miliardy korun oproti roku 2009, tj. více než o pětinu. Připomínáme, že Akademii věd byl jako jediné instituci v ČR již na letošní rok snížen rozpočet o půl miliardy korun. Stalo se tak v důsledku aplikace vadné metodiky pro hodnocení a pro rozdělování veřejných prostředků na vědu a výzkum, v rozporu se skutečností, že Akademie věd dlouhodobě vykazuje nejvyšší produktivitu ve výzkumných výsledcích na vědeckého pracovníka. Od této metodiky se nakonec distancovala nejen vědecká obec, ale ve svém programovém prohlášení i vláda ČR.

Akademie věd považuje v této situaci za nutné upozornit na skutečnost, že současný stav byl vyvolán zejména pokusem předsednictva bývalé Rady selektivně navýšit prostředky pouze v některých rozpočtových kapitolách v oblasti vědy a výzkumu. Pro oblasti s takto navýšenými prostředky by následná plošná redukce samozřejmě znamenala pouze návrat k původnímu stavu. Ministerstvo financí tedy zcela oprávněně odmítlo takový postup akceptovat a ve svém návrhu korigovalo předchozí výrazné navýšení rozpočtových prostředků na výzkum a vývoj pro Ministerstvo průmyslu

a obchodu a Ministerstvo kultury a navrhlo snížit dramatickou redukci v kapitole Akademie věd.

Ve snaze najít kompromisní řešení, co nejefektivnější pro vědecký výzkum v ČR jako celek, předložila Akademie věd na zasedání Rady vlastní vstřícný návrh. Podle tohoto návrhu by v letech 2011–2013 vysoké školy ani Grantová agentura ČR oproti návrhu předsednictva Rady o žádné prostředky na financování výzkumu nepřišly, institucionální výdaje na výzkumné záměry a rozvoj výzkumných organizací v kapitole MŠMT by z r. 2010 na r. 2011 vzrostly téměř o 300 milionů korun. Zároveň by se výdaje z účelových prostředků na problematiku TIP Ministerstva průmyslu a obchodu snížily každoročně jen o 200 milionů korun. O tomto návrhu však Rada odmítla diskutovat a přes protesty zástupců Akademie věd odhlasovala návrh předsednictva na plošnou redukci.

Vzhledem k tomuto výsledku jednání Rady a vzhledem k významu stabilizace rozpočtu Akademie věd pro celou oblast vědy a výzkumu, pro vědeckou obec, pro další rozvoj české vědy a také pro budoucí konkurenceschopnost ČR Akademie věd vyzývá představitele vlády ČR, aby se zasadili vahou své autority o schválení stabilizačního rozpočtu a jeho střednědobého výhledu pro Akademii věd podle návrhu Ministerstva financí. ■

V Praze dne 20. září 2010
předsednictvo Akademické rady AV ČR

FINOVÉ VSADILI ROZVOJ NA INOVACE

VŠECHNA FOTA: MARINA HUŽÁROVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Není nic překvapivého na konstatování, že Finové úspěšně praktikují státní politiku podpory vzdělávání, výzkumu a inovací. A právě v posledně jmenované oblasti sahají jejich ambice hodně vysoko. Letos již po čtvrté vyhlášovala Finská technologická agentura vítěze ceny Millennium Technology Prize, jež se má stát jakousi obdobou Nobelovy ceny v inovacích.

Budovu Finské státní opery, která hostila předávání cen, navrhla trojice finských architektů Hyvämäki-Karhunen-Parkkinen.

Ocenění *Millennium Technology Prize*, které je mimořádné už jen svou celkovou sumou 1 100 000 eur, uděluje nezávislá Finská technologická agentura (TAF) za mimořádný přínos ke kvalitě lidského života, a to nejen současného, ale také v budoucnosti. TAF, která se zrodila spojením finské průmyslové oblasti a státu, vyhláší vítěze své ceny jedenkrát za dva roky a prestiž celé události potvrzuje i osobní účast hlavy státu. Naším uším zní téměř neuvěřitelně, že prezidentka Finska Tarja Halonen uspořádala pro laureáty slavnostní večeři ve své rezidenci.

Do soutěže o první místo dotované 800 000 eury a následné rozdělení zbylých 300 000 eur mezi další

dva výherce nominovala mezinárodní porota tři významné vědecko-inovátorské osobnosti, které se představily v Helsinkách v rámci letošního tzv. *Millennium Technology Week* konaného ve dnech 6. až 10. června, přičemž slavnostní vyhlášení technologických cen ve Finské státní opeře večer 9. června 2010 mohlo být chápáno nejen jako součást tohoto popularizačního týdne, ale i jako jeho vyvrcholení. Jen pro zajímavost ještě doplňuji, že nedaleko od Helsinek se v téže době konal tzv. *Millennium Youth Camp*, do něhož Finská technologická agentura vybírá nadané mladé lidi z celého světa.

Jací aktéři se tedy publiku v Helsinkách představili? Do světa, který zkoumají s výsečí, v níž se orientují lépe než kdokoli jiný, pozvaly diváky filmové návštěvny z domovských institucí laureátů, poté se prostřednictvím moderovaných vstupů představovali sami, zatímco sál opery téměř hmatatelně šuměl napětím, kdože si vítězný „peak“ odnese. První z celebrit večera, profesor fyziky z University of Cambridge sir Richard Friend, vnesl revoluční posun do oblasti plastické elektroniky a optoelektroniky, kde pracoval na možnostech úsporných aplikací, zejména získávání organického světla a „sklizně“ solární energie, až došel k takovým výsledkům, jakými jsou např. elektronický papír, levné organické solární články nebo svítící tapety. Právě on si v předvečer vyhlášení hlavních cen odnesl *Cenu veřejnosti*.

Z Velké Británie pochází i další nominovaný, profesor výpočetní techniky na University of Manchester, Stephen Furber. Mikroprocesor ARM 32 bit RISC, jehož je autorem, se stal nejpoužívanější elektronickou součástí a např. mobilních telefonů, které ho neobsahují, jsou na celém světě pouhá necelá neuvěřitelná 2%! Vývoj tohoto rychlého a výkonného mikroprocesoru začal před 25 lety a od té doby jich bylo pro nejrůznější použití (mimo počítačové aplikace a zmíněné mobily bez nich není myslitelná např. digitální fotografie, video, hudební přehrávače, automobily nebo také zdravotní péče) vyrobeno přes 18 miliard.

Poslední laureát řídí na švýcarské polytechnice v Lausanne laboratoř fotoniky (Laboratory of Photonics and Interfaces, École Polytechnique Fédérale de Lausanne) a je jím profesor Michael Grätzel, tvůrce třetí generace solárních článků, jež nesou jeho jméno „Grätzel cells“. I v tomto případě se jedná o technologie čerpající ze zdrojů obnovitelné energie – možná už zanedlouho budou okna budov současně vyrábět elektřinu nebo oceníme další levné energetické zdroje. Tuto invenci nakonec porota ocenila nejvý-

Laureáti Millennium Technology Prize se publiku představili několikrát, než bylo na slavnostní večeři oznámeno, že jako vítěze vybrala porota Michaela Grätzela (vpravo), vedle něj sedící Richard Friend získal Cenu veřejnosti, uprostřed je Stephen Furber.

še a Michael Grätzel se stal vítězem letošní *Millennium Technology Prize*. Doplnil tak trojici jmen z předchozích ročníků: poprvé se *Millennium Technology Prize* udělovala v roce 2004 a získal ji počítačový odborník sir Tim Berners-Lee z Velké Británie, o dva roky později si cenu odvezl do Japonska prof. Shuji Nakamura, jehož jméno je spojeno zejména s LED diodami a modrým laserem. Do USA, k prof. Robertu Langroví, duchovnímu otci směrovaných léčiv a tkáňového inženýrství, směřovala cena v třetím ročníku 2006.

Finská technologická agentura spolupracuje při předávání velkorysých cen se Švédskou inženýrskou akademií ve Finsku a průmyslovým úřadem sdružujícím tamní průmyslové firmy. Slavnost byla zarámová-

na do proskleného prostoru budovy Finské státní opery v Helsinkách posazené do parku na břehu hluboce zaříznutého mořského zálivu, který v okolní zástavbě budí spíše dojem jezera – ještě umocněný vodotryskem uprostřed vodní plochy. O tom, nakolik vidí Finové svou budoucnost v podpoře inovativního myšlení a tvůrčího potenciálu lidí, svědčilo také zastoupení osobností vědeckého, politického i společenského života včetně již zmíněné hlavy finského státu.

Podrobné informace naleznete na www.millennium-prize.fi. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ

Prezidentka Finska Tarja Halonen s manželem vítají hosty na slavnostní večeři ve své rezidenci.

ZKUMAVKY, VZOREČKY I NOBELISTÉ V ULICÍCH

A k tomu nemilosrdné vedro! Na horkém prahu letošního léta 2.–7. července se v severoitalském průmyslovém městě Turíně objevilo nepřeborně důkazů o tom, jaký obrovský posun nastal za poslední dobu v obecném povědomí o vědě. Navzdory tisícům převážně mladých lidí, jejichž visačky ESOF na krku jasně signalizovaly, že tyto lidi zajímá věda, se však stále ještě setkáváme s přetrvávajícími stereotypy, které vnucují představy vědců jako podivínů neurčitěho věku. I snaha bourat tyto mýty je důvodem, proč Evropou putuje festival, aby pod názvem ESOF – European Open Science Festival – jedenkrát za dva roky zakotvil v některém z měst starého kontinentu.

S nečekanou lehkostí dokázali Peter Agre, Harold W. Kroto, George Smoot a Gerard 't Hooft hovořit o významných objevech, které změnily horizont astrofyziky, biologie, fyziky a chemie.

Pohled ze střechy komplexu Lingotto

ESOFO zahájil svou pouť v roce 2004 ve Stockholmu, odkud zamířil do Mnichova (ten zatím považují za nejzdařilejší), Barcelony (viz AB9/2008) a letos do Turína. Slovo „otevřený“ v názvu předesílá co nejširší zaměření cílové skupiny festivalu. Zatímco střechu nad hlavní částí ESOF s přednáškami, výstavními stánky a doprovodnými akcemi poskytl konferenční centrum Lingotto, jeho další souběžné aktivity se rozprostřely do rozpálených ulic historického centra i na několik náměstí a do divadel – vstříc veřejnosti všech věkových i vzdělanostních skupin.

Samo konferenční centrum je výsledkem inovačního procesu. Ve své době výjimečná továrna Fiat s proslulým 2,4 km dlouhým a 24,4 m širokým zkušebním okruhem na střeše sice svému původnímu účelu do-sloužila, ale žije stále. Úkolu proměnit ji na multifunkční centrum se zdařile zhostil světově známý architekt Renzo Piano. Zatímco se tedy počátkem července přizemí kilometr dlouhé budovy Lingotto plně soustředilo na věci s vědou spjaté, o patro výš brouzdali lidé chrámem konzumu – obchodním centrem pulzujícím v místech, kde jste si mohli zcela snadno představit výrobní pásy s automobilovými díly. Však také objekt z obou stran zakončují vnitřní

kruhové rampy, kudy dnes namísto vozidel chodí lidé. Budova sama je mimořádně dlouhá, a tak ani nepřekvapuje, že se „menší“ akce, třeba právě typu ESOF, zejména v rozlehlých venkovních prostorách tak trochu „ztrácejí“. Dokonce mě v autobusu, který má podél objektu dvě zastávky, oslovila místní žena s dotazem, cože se to tam vlastně koná? Centrum města vypovídalo naopak jednoznačně – nepřehlédnutelné stánky v ulicích obklopovaly skupiny zájemců o veškeré dění, ani „divadelní“ představení nedostatkem publika nestrádala. Na jevišti Piazza San Carlo se dokonce představili nositelé Nobelových cen. Největší úspěch zřejmě sklidili americký biolog a chemik Peter Agre (Nobelovu cenu získal v roce 2003 za objev týkající se akvaporinů – kanálů v buněčných membránách), který zazpíval a navrch zahrál na „populární“ vuvuzelu, zatímco anglický chemik Harold W. Kroto (Nobelovu cenu obdržel v roce 1996 za objev tzv. fullerenu, jež se staly strategickým materiálem pro nanotechnologie) vysvětloval na základě srovnání dokonalého tvaru fotbalového míče s molekulou, proč byli fotbalisté Německa, Anglie a Itálie vyřazeni ze šampionátu v Jihoafrické republice.

Jestliže jsem v reportáži z Helsinek vyzdvihla účast hlavy státu na předávání cen za vědu, pak i dění v Turínu nechyběl zájem z míst nejvyšších. Prezident Italské republiky Giorgio Napolitano se sice osobně dostavit nemohl, nicméně jeho zdravotní účastníkům ESOF zazněla vedle pozdravu evropské komisařky Máire Geoghegan-Quinn těsně před úvodním

ESOFO
EUROSCIENCE
TORINO,

VŠECHNA FOTA: MARINA HUŽVÁROVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

lákavým pojednáním na téma matematika a hudba. Zeptáte-li se však, co trvalého přinesl turínský festival, naskytá se pragmatická odpověď: při zahajovací ceremonii byla představena např. nová odrůda růže nazvaná *ESOF 2010*. Geneticky ji modifikoval, lépe řečeno vyšlechtil, potomek slavného šlechtitelského rodu ze San Rema Antonio Marchese. A také při této příležitosti dostaly jména dvě planety – jedna po městu Torino, druhá po místní vědkyni a nositelce Nobelovy ceny za medicínu Ritě Levi-Montalcini.

Na rozdíl od předchozí pořadatelské Barcelony se zdálo, že je zde méně vystavovatelů, i když to mohlo být způsobeno již zmíněnými aktivitami v centru města. Statistiky uvádějí 4300 registrovaných účastníků, 400 akreditovaných novinářů a 75 000 návštěvníků (lze-li je vůbec spočítat). Přednášky v mnoha sek-

cích se těšily hojně pozornosti publika, jehož věkový průměr odhaduji na krásných 23 let! Přestože mezi spoustou zajímavých přednášejících tradičně nechyběli již zmínění nositelé Nobelových cen, novinářská obec konstatovala, že

žádná převratná novinka nezazněla.

Ovšem když už tolikrát zaznělo ono slavné jméno, dlužno dodat, že je s Turínem těsně spojeno. Na úpatí nedalekých hor totiž Alfréd Nobel založil jednu ze svých továren na dynamit poté, kdy nesměl v rodném Švédsku po sérii tragických explozí ve výrobě pokračovat. Jeho italská fabrika navíc produkovala nitroglycerin pro lékařské účely. Pracovat zde vůbec nebylo snadné a ani bezpečné – výmluvně to dokazují i některé sekce, kde došlo k výbuchu. Větším škodám bránil jak skalní masiv, tak i fortifikaci podobný charakter celého objektu bývalé „dynamitky“, jehož postupné opravy a zpřístupnění k prohlídkám zajišťuje skupina nadšenců.

Závěrečná deklarace *ESOF* je naléhavým vzkazem Evropské unii, aby podporovala jednotlivé národní výzkumné a vzdělávací investice, trvalé vzdělávání, výzkum a inovace. Pouze společnost založená na vědění může řešit problémy spojené s ekonomickou krizí, změnami klimatu, energetickou a potravinovou krizí i přelidněním. Čas rychle utíká a je na zodpovědnosti politiků, aby pomohli Evropě vrátit její význačné místo v pokroku, aby nezaostávala nejen za USA, ale uměla také čelit rychle se rozvíjející asijské a jihoamerické ekonomice.

Rozloučení s festivalem znamená vždy také předání štafety dalšímu městu – jasně oranžová barva turínského loga změní odstín do fialovozelené symbolizující *ESOF 2012* v irském Dublinu.

Po skončení *ESOF* pokračovaly na něj navazující různé další doprovodné akce. Jednu z nich spoluorganizovala Evropská komise ve spolupráci s mezinárodní organizací vědeckých novinářů *EUSJA*. Do dvou programem doslova nabitých dní byly zorganizovány návštěvy několika laboratoří referenčního centra pro vědu a technologie Evropské unie JRC v relativně nedaleké Ispře. Původně zde u romantického jezera Lago Maggiore vzniklo v roce 1959 středisko jaderného výzkumu, nicméně reaktor dnes „nepracuje“; zato se zdejší téměř 170hektarový kampus rozrostl o desítky jiných pracovišť. Naším cílem se staly laboratoře s aktuálním zaměřením např. na strukturu a pevnost staveb včetně mostů, na měření škodlivin v životním prostředí, ale i na jejich uvolňování třeba z dětských plastových lahviček, různé typy solárních panelů jako by předpovídaly blízkost problémů, které vyvolala nedomyšlená rozhodnutí českých politiků ruku v ruce s podobně špatnými ekonomickými propočty. Zajímavé jsou laboratoře na měření motorových spalin (a to včetně pil, sekaček a jiných malých zařízení), systém krizového řešení při různých katastrofách apod. Zdejší servisní centrum, podobně jako jeho sedm dalších evropských „kolegů“ v pěti členských státech (Belgii, Itálii, Německu, Nizozemsku a Španělsku) poskytuje vědeckou a technickou podporu a podklady pro koncepci, rozvoj a sledování politik Evropské unie. Společné výzkumné centrum zaměstnává více jak 2500 vědců a jeho roční rozpočet 330 milionů eur pochází převážně ze 7. rámcového programu.

MARINA HUŽVÁROVÁ

Bude-li společnost rozumět tomu, co je to věda a proč je důležitá, pak bude vědce chápat.

První syntézy nitroglycerinu dosáhl v 19. stol. profesor Turínské univerzity Ascanio Sobrero. Alfréd Nobel vybudoval v r. 1873 nedaleko Turína jednu ze svých továren na dynamit a lékařský nitroglycerin.

NON MULTA, SED MULTUM 2

Humanitní vědy v České republice 1990–2010

Druhé pokračování příspěvku místopředsedy Akademie věd ČR prof. Jaroslava Pánka (Historický ústav AV ČR) o výsledcích humanitních věd v uplynulém dvacetiletí, který autor na konci června přednesl na kongresu Společnosti pro vědy a umění.

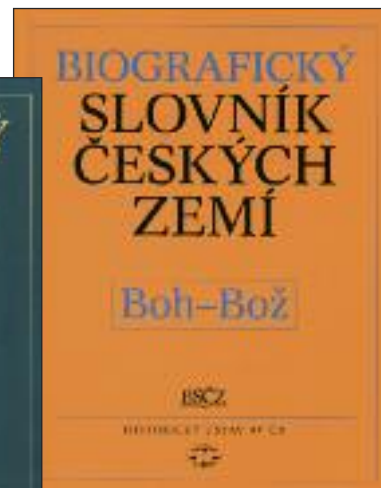
Otevřenost světu a vznik nové sítě badatelských center se výrazně projevily v historických vědách. Zrušení politických a ideologických zábran do slova otevřelo celý dějinný prostor i dějinný čas. Náhle bylo možné svobodně si zvolit jakékoli téma a vydat jakoukoli publikaci, navázat kontakty s kterýmkoli zahraničním ústavem či odborníkem, a pokud to dovolily finanční prostředky, bát až na výjimky v kterémkoli archivu na světě či přednést kvalitní výsledky svého výzkumu v jakékoli zainteresované instituci, na kterékoli konferenci či kongresu. Při navazování intenzivních kontaktů se světem čeští historici docenili význam sepětí s bohemikálními badateli v Evropě, Americe, Asii i Austrálii a v rozsáhlém bio-bibliografickém lexikonu *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies* (2005) dali těmto vztahům pevnou faktografickou základnu.

Nedocenitelnou podporu poskytli vynikající zahraniční znalci naší historie, kteří od počátku devadesátých let organizovali množství bilaterálních či vícestranných vědeckých zasedání, usnadňujících propojení českých odborníků zejména s historiografií americkou, britskou, francouzskou, italskou, německou, polskou a rakouskou. Na jedné straně se otevřely brány vědeckých společností (zejména německého *Collegia Carolina* a amerického sdružení *Czechoslovak History Conference*), na straně druhé vznikla programová základna komparativního bádání o dějinách střední a západní Evropy. Světově proslulý badatel o dějinách habsburské monarchie a profesor na univerzitě v Oxfordu Robert J. W. Evans založil *Forum of British, Czech and Slovak Historians*, zatímco s pomocí francouzských bohemistů Bernarda Michela, Marie-Elizabeth Ducreux a Antoine Marèse se podařilo rozvinout činnost *Česko-slovensko-francouzské komise historiků* a *Francoouzského centra pro výzkum ve společenských vědách (CEFRES)* v Praze. Zasluhou polských znalců české historie Stanisława Byliny a Wojciecha Iwańczaka vznikla významná základna pro středoevropský srovnávací výzkum rovněž v *Komisi pro dějiny českých zemí a česko-polských vztahů* při Polské akademii věd, která pravidelně každé dva roky pořádá konference polských a českých historiků. Desítky vědeckých

zasedání prověřily, kde leží těžiště možné mezinárodní spolupráce a v čem spočívá reálný přínos českých historiků. Mnozí z nich se postupně orientovali na různé části Evropy a světa, přičemž do popředí se dostaly všechny hlavní státy Evropy, Severní a Jižní Ameriky, částečně též Asie a Afriky, byť posledně jmenované kontinenty zůstávají z jazykových důvodů vyhrazeny především orientalistům. Potřeba nově porozumět světu v historických souvislostech vedla ke vzniku několika desítek knižních publikací o dějinách jednotlivých států, které však mají – až na výjimky – z velké části kompilativní povahu. Postupně se ukázalo, že skutečně originální výsledky lze přinášet především v historii těch zemí a regionů, k nimž se soustřeďuje soustavné pramenné bádání. Vyšly originální práce k starším dějinám Spojených států (Historický ústav AV ČR) a Latinské Ameriky (Středisko iberoamerických studií na Univerzitě Karlově, ale také filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a Univerzity Pardubice). Na starém kontinentu se výzkum soustředil k nejdůležitějším státům západní Evropy (Ústav světových dějin Filozofické fakulty UK a Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK) a k zemím střední a východní Evropy. Právě zde bylo možno navázat na starší tradici historické slavistiky – především v zájmu o Balkán a Rusko (Historický ústav AV ČR). Skupiny historiků se v jednotlivých akademických a univerzitních ústavech postupně soustředily na historii zemí jim nejbližších, takže vznikly nové institucionální a tematické vazby na Polsko (Hradec Králové, Opava, Ostrava, Pardubice), Německo (Praha, Plzeň, Ústí nad Labem) a Rakousko (Brno, České Budějovice). V mezinárodní spolupráci se podařilo překonat důsledky dlouhodobé tabuizace některých témat, ať již šlo o sporné problémy či o zvládnutí historie opomíjených regionů. Zejména pomezí oblasti Slezska a Kladska, v jejichž tisíciletých dějinách se vzájemně doplňovali a postupně střídali Češi, Němci a Poláci, ale také Židé, se staly modelem nového zpracování historie interetnických a mezikulturních vztahů ve střední Evropě. Práce českých specialistů tak přirozeně vplynuly do evropského srovnávacího výzkumu.

Svoboda výzkumu umožnila zvládnout dávná desiderata českých dějin. Jelikož komunistický režim dovoľoval zveřejňovat jen část relevantních informací, zatímco všechny ostatní zamlčoval, v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století nebylo možno vydat žádnou souhrnnou či lexikální publikaci postavenou na skutečně vědeckém základě. Platilo to o dějinách českého státu, jednotlivých zemí (i jejich historie se stala po zrušení zemského zřízení nežádoucím námětem) či měst, ale také o osobnostech českých dějin. Zatímco o vydávání mnohasvazkových *Velkých dějin zemí Koruny české* se ve spolupráci s historiky z různých institucí zasloužilo soukromé nakladatelství Paseka, dalších úkolů se ujal Historický ústav AV ČR. Postupně zahájil vydávání *Biografického slovníku českých zemí* (od 2004), který obsáhne několik desítek tisíc hesel o osobnostech spjatých s tímto prostorem, *Akademické encyklopedie českých dějin* (od 2009), která má ve čtrnácti svazcích přinést podrobný výklad všech podstatných reálií, a spolu s Ústavem pro soudobé dějiny zpracoval také komprimovanou jednosvazkovou syntézu českých dějin *A History of the Czech Lands* (2009), v anglickém znění určenou především pro zahraniční veřejnost. Péčí Historického ústavu AV ČR a zvláště Evy Semotanové se rozvinul rovněž český podíl na mezinárodním zmapování historických měst Evropy a od roku 1995 vzniklo již dvacet svazků *Historického atlasu měst České republiky*. V dohledné době by měl vyjít již dokončený velký *Akademický atlas českých dějin*, který podá obraz vývoje českého státu a společnosti s využitím nejnovějších kartografických metod.

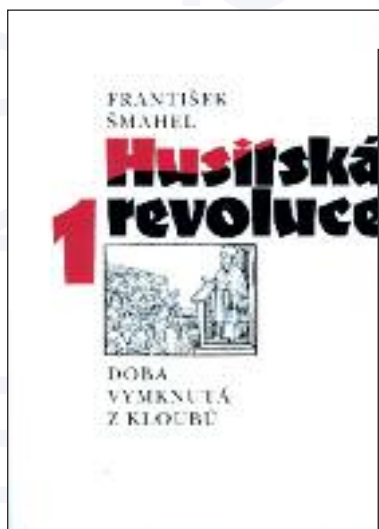
Historiografie posledních dvaceti let se významně metodologicky rozšířila a přijala podněty ze západoevropského a amerického prostředí. Zároveň však navázala na nejlepší výsledky starších autorů. Žijící klasici oboru mohli teprve nyní vydat své nejvýznamnější publikace, které snesou i nejpřísnější mezinárodní měřítko. V oboru mediévistiky vyšlo fundamentální dílo Františka Šmahela (ostatně zakladatele mezinárodně úspěšného Centra mediévistických studií při Filosofickém ústavu AV ČR) o husitské revoluci, které podalo ucelený obraz tohoto klíčového období starších českých dějin. Hlavní představitel českého bádání o dějinách hmotné kultury Josef Petráň završil svou mohutnou syntézu této tematiky a vzápětí na nejvyšší úrovni rozvinul metodu mikrohistorie, čímž otevřel cestu mnohým badatelům střední a mladší generace. Vynikající znalec metod současné evropské historiografie Josef Válka promítl výsledky svého celoživotního bádání do brilantní syntézy *Dějiny Moravy* a vytvořil základnu, na níž skupina historiků z Masarykovy univerzity v Brně za vedení Jiřího Malíře a Jiřího Hanuše přistoupila roku 2005 k vydávání ediční řady *Země a kultura ve střední Evropě*. Výsledky tohoto výzkumu definitivně potvrdily skutečnost, že

české dějiny nelze nadále odvozovat z pohledu na Prahu a její okolí, ale že je nutné přiměřeně respektovat všechny teritoriální, etnické a kulturní složky českého historického území. Historici 19. století Miroslav Hroch a již zesnulý Otto Urban ve svých německy publikovaných monografiích osvětlili proces utváření moderních národů v evropské srovnávací perspektivě i v konkrétním českém případě. Badatel o moderních dějinách Jan Křen předložil rozsáhlé syntetické dílo *Dvě století střední Evropy*, které dokládá nezbytnost začleňovat české dějiny do evropského, zvláště však středoevropského kontextu. Jak prokázala diskuse s význačnými zahraničními bohemisty na IX. sjezdu českých historiků v Pardubicích v září 2006, teprve v těchto souvislostech se stává jeden z malých států starého kontinentu dostatečně zajímavým tématem pro evropskou a světovou historiografii.

Desítky starších i mladších badatelů se chopily opomíjených témat, často i nových metod, především historické antropologie a mikrohistorie, a vydaly velké množství publikací různé úrovně, z nichž jen zlomek dosáhl ohlasu v zahraničí. Vysoko nad průměr běžné produkce vynikají syntetické práce několika historiků, kteří se věkem pohybují kolem šedesátky a kteří často překračují jak oborové, tak i obvyklé metodické hranice. Bez nároku na úplnost lze uvést alespoň Zdeňka Beneše, Marii Bláhovou, Lenku Bobkovou, Petra Čorneje, Milana Hlavačku, Jiřího Kroupu, Jiřího Kuthana, Václava Ledvinku, Jiřího Malíře, Zdeňka Měřinského, Jiřího Peška, Svatavu Rakovou, Noemi Rejchrtovou, Jana Rychlíka, Petra Sommera, Jiřího Štaifa, Pavlu Vošahlíkovou či Josefa Žemličku.

Do popředí vystoupila i početná střední generace, z níž lze uvést zástupně za ostatní jen několik málo příkladů. „Jihočeská historická škola“, v jejímž čele stojí Václav Bůžek (Jihočeská univerzita), se soustředila na sociální a kulturní dějiny šlechty, měšťanstva a poddaných v novověku a na téma politické

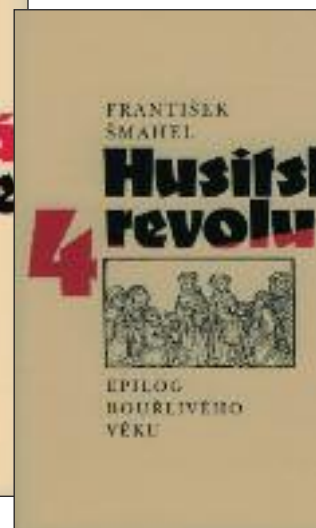
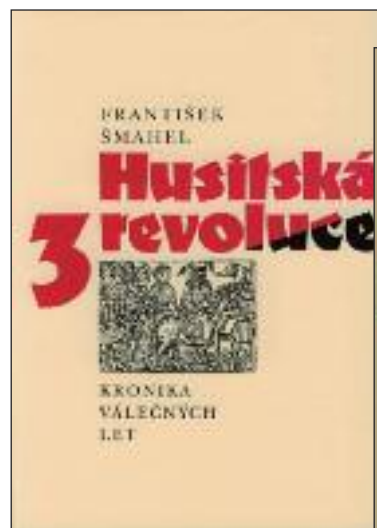
komunikace; rovněž zpracování problematiky osvěcenství (Ivo Cerman) nachází příznivý ohlas v zahraničí. Soudobé dějiny hospodářské a politické se staly za vedení Zdeňka Jiráska doménou odborníků na Slezské univerzitě v Opavě, zatímco badatelé na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy (zejména Zdeněk R. Nešpor) přispěli k prohloubení výzkumu dějin evangelických církví novými přístupy z hlediska sociologie a antropologie. Historici na Univerzitě Pardubice si získali mezinárodní uznání jednak v rámci genderových studií při výzkumu postavení ženy v dějinách (čelnou osobností v této oblasti je Milena Lenderová), jednak mimořádně významným příspěvkem k ekonomické historii. Zásluha o překonání vakua v tomto dříve opomíjeném oboru náleží Petru Vorlovi, který pojal dějiny oběživ a financování jako jeden z klíčů ke komplexní interpretaci hospodářských, politických a kulturních proměn novověké Evropy. Vorlův originální výzkum dospívá dnes k novému poznání vztahů mezi kontinenty a civilizacemi a stává se vysoce účinnou reprezentací české historiografie ve světě.

Podářilo se obnovit ty směry bádání, které byly do roku 1989 nežádoucí nebo přímo zakázané. Největším edičním projektem české historiografie se stalo – zásluhou obnoveného Masarykova ústavu AV ČR – souborné vydání *Spisů a Korespondence T. G. Masaryka*, jednoho z nemnoha Čechů, jejichž působení mělo skutečně světový ohlas. Pokud jde o dříve tabuizované tematické okruhy, na předním místě to platí o církevních a náboženských dějinách. Na jejich pěstování se zaměřil Historický ústav AV ČR, při němž byl ve spolupráci s Filozofickou fakultou UK založen Český historický ústav v Římě. Mezi nejdůležitější výsledky patří vydávání obnovené ediční řady *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, bádání o christianizaci v procesu utváření raných středo-

evropských států či o vztahu církve a státu ve středověku a za habsburské monarchie. Pozoruhodné výsledky přináší systematický výzkum náboženského života v raném novověku a úloha náboženství v české společnosti v době osvícenství a sekularizace 19. a 20. století, stejně jako dříve nedotčené bádání o německém katolicismu v českých zemích. Dosavadní vrchol tohoto úsilí představuje rozsáhlá syntetická práce českých a německých historiků, která originálním způsobem zvládla dějiny všech církví a náboženského života v českých zemích ve 20. století.

Konjunkturu zažívají dějiny šlechty v rozpětí od středověku do 19. století, dějiny novodobého podnikatelství (v tomto ohledu vyniká zásluhou Milana Myšky výzkum na Ostravské univerzitě) a mnohostranná problematika vývoje českých zemí v rámci habsburské monarchie. Zejména poslední uvedený okruh problémů se zabývá tradičních resentimentů a postupně dospívá k realistickému hodnocení konfliktních situací v českých dějinách; příkladné jsou v tomto ohledu monografie Tomáše Knoze o majetkových konfiskacích v kritickém období kolem roku 1620, práce Jiřího Mikulce věnované interpretaci české barokní společnosti a jejího vztahu k habsburskému soustátí, stejně jako vynikající monografie Víta Vlnase o Evženu Savojském a jeho době. Na nebývalou úroveň se dostal výzkum dějin diplomacie a mezinárodních vztahů v období první Československé republiky, nacistické okupace a druhé světové války, který reprezentují Jindřich Dejmeke, Jan Kuklík mladší a Jan Němeček. Svě silné stránky ukázala rovněž reflexe vlastního oboru při výzkumu dějin historického myšlení a historické kultury (mj. Jiří Lach na Univerzitě Palackého) a schopnost zapojit se do velkých mezinárodních projektů věnovaných prezentaci dějin jednotlivých evropských národů (*Representation of the Past*). Zvládnutí všech uvedených témat vytváří potenciál pro budoucí syntézy, zároveň však nabízí příležitost k širšímu mezinárodnímu srovnání.

V devadesátých letech se nově konstituoval obor soudobých dějin, který zkoumá vývoj od druhé světo-

vé války do současnosti. Před rokem 1989 byl natolik potlačen politickou propagandou, že se vůbec nemohl rozvinout, a jeho institucionální základnou se stal teprve Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, založený roku 1993. Postupně se však tento obor uplatnil i ve vědecké a pedagogické činnosti na univerzitách a získal specifickou pramennou základnu jednak v mezinárodně respektovaných souborech disidentských archivních a knihovních sbírek (Československé dokumentační středisko, sbírka *Libri prohibiti* a Knihovna Václava Havla v Praze), jednak v Archivu bezpečnostních složek při Ústavu pro studium totalitních režimů a samozřejmě v nově zpřístupněných fondech Národního archivu v Praze.

Soudobé dějiny se ovšem pohybují na rozhraní mezi striktním vědeckým výzkumem a aktuálními politickými zájmy. V některých případech je to naprosto opodstatněné, jestliže je výzkum postaven – tak jako v *Centru pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí druhé světové války* – do služeb nápravy křivd na obětech holocaustu. V tomto smyslu vykonalo zmíněné centrum významnou heuristickou a organizační práci, která je oceňována v euroamerickém prostoru. Na druhé straně se však bádání o komunismu může dostávat pod tlak politických stran a zájmových skupin, jak ukázaly v letech 2008–2010 skandalizující „senzační objevy“ a boje o vedení Ústavu pro studium totalitních režimů. Akademický a univerzitní výzkum našťěší prokázal dostatečnou rezistenční sílu, politickým vlivům odolal a dosáhl mnoha výsledků trvalé hodnoty.

Z celosvětového hlediska bylo významné zapojení českých historiků za vedení Viléma Prečana a Oldřicha Tůmy do výzkumu dějin komunistické diktatury a bipolárního uspořádání světa (mj. *Cold War International History Project*) ve spolupráci s *National Security Archive* ve Washingtonu. Při výzkumu periody studené války, zvláště pak metod sovětizace střední a východní Evropy, zaujaly zvláštní místo „Pražské jaro 1968“ a jeho vojenské potlačení se všemi důsledky pro mezinárodně politickou diskreditaci komunismu. Čeští historici, kteří vydali kolem dvaceti svazků dokumentů v sérii *Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970* a mnoho monografií, podstatně přispěli k analýze mocenských mechanismů Sovětského svazu a postavení jeho satelitů v době studené války.

Značný mezinárodní ohlas měly rovněž diskuse o nucených migracích v době druhé světové války a těsně po ní, které se staly předmětem mezinárodně politických sporů a nabyly nové aktuálnosti v době etnických čistek na Balkáně v devadesátých letech. Zejména interpretace prezidentských dekretů spjatých se jménem Edvarda Beneše rozbouřila jinak

převážně poklidnou hladinu debat o vztazích mezi střeoevropskými národy a přenesla se i do euroamerického prostoru, jak ukázala nedávno také kniha Mary Heimann *Czechoslovakia: The State that Failed* (New Haven a Londýn 2009). Důkladně argumentovaná vědecká analýza tohoto jednostranně pojatého spisu, kterou zpracoval Jindřich Dejmek, dokládá, že česká historiografie je schopna věcně reagovat i na tvrdé projevy dějepisného revizionismu, a to jiným způsobem než dezorientovaná domácí publicistika. Patrně největším badatelským výkonem na tomto kontroverzním poli se stala monumentální politická biografie prezidenta Beneše z pera Jindřicha Dejmka, která svým záběrem předčí většinu životopisů českých politiků, jichž vyšlo v posledním dvacetiletí značné množství. Hlavní nevýhodou tohoto díla zůstává – tak jako u většiny našich historických prací – vydání výlučně v českém jazyce a tudíž i nedostupnost zásadních vědeckých poznatků, a interpretačních konceptů širší badatelské veřejnosti ve světě.

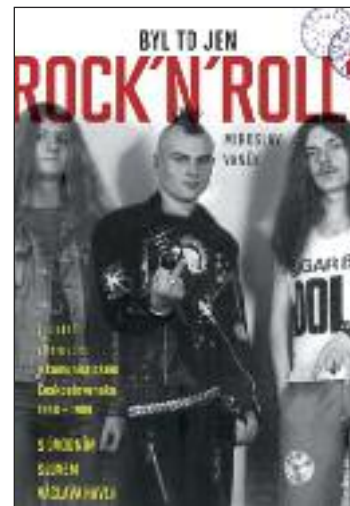
V rámci soudobých dějin se úspěšně rozvinul také podobor orální historie, jehož čelný představitel Miroslav Vaněk založil v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR *Centrum orální historie* a získal mu mezinárodní uznání. Vaněk ve svých publikacích položil metodologické základy tohoto bádání v České republice a zpracováním obrovského souboru životopisných interview vytvořil nový základ pro všestranné studium dějin tzv. období normalizace sedmdesátých a osmdesátých let, a to jak z hlediska disentu a politických elit, tak i „mlčící většiny“. Vzniklo tak jedno z východisek příštího srovnávacího studia sociálních, politických a kulturních dějin v období komunismu v celé oblasti střední a východní Evropy. Lze předpokládat, že při poznávání mentálního dědictví komunismu sehrají tyto publikace nemalou úlohu i v budoucnosti.

A nejen to. Výsledky orálně historického bádání nezůstávají obráceny pouze do domácího prostředí, ale jsou kladně přijímány v Evropě i v zámoří. Výrazem respektu se stal 16. světový kongres orální historie, který se konal v červenci 2010 v Praze za účasti 500 delegátů z 57 zemí a na němž byl Miroslav Vaněk zvolen prezidentem Mezinárodní asociace orální historie. Necelé dvacetiletí svobodného rozvoje soudobých dějin v České republice tak dosáhlo i v symbolické rovině bezprecedentního úspěchu. ■

(Pokračování)

JAROSLAV PÁNEK,

Historický ústav AV ČR, v. v. i.

Nejnovější publikace významného orálního historika Miroslava Vaňka, kterou vydalo Nakladatelství Academia, přináší poprvé pohled na rockovou hudbu z historické perspektivy.

PAMĚTNÍ DESKA BOHUMILA NĚMCE

U příležitosti 12. konference experimentální biologie rostlin (článek o ní naleznete v příštím čísle Akademického bulletinu), kterou ve dnech 14.–17. září 2010 uspořádala Česká společnost experimentální biologie rostlin, dostalo průčelí budovy Přírodovědecké fakulty UK ve Viničné ulici v Praze novou dominantu – pamětní desku a bustu významného českého biologa. Odhalením pamětní desky od akademického sochaře Jindřicha Zeithammla na „Viničné 5“ dotvořil prof. Němec trojici osobností (Albert Einstein, Vladimír Krajina), jež se studentům i laické veřejnosti připomínají na dalších dvou budovách v areálu PŘF UK. Česká i slovenská akademická obec tak opožděně splácí dluh velké vědecké osobnosti a vyjadřuje uznání za její badatelské úspěchy, za propagování vědy ve společenském a politickém prostoru, za popularizování jejích výsledků veřejnosti.

Jana Albrechtová z katedry experimentální biologie rostlin zahajuje slavnostní odhalení pamětní desky.

Bohumil Němec se narodil v roce 1873 v Praseku u Nového Bydžova a zemřel v Havlíčkově Brodě roku 1966 ve věku 93 let. Studoval přírodní vědy na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Zde se habilitoval příspěvkem k fyziologii a anatomii rostlinné buňky v roce 1899. O tři roky později převzal po profesorovi Čelakovském vedení Botanického ústavu a v roce 1907 byl jmenován

řádným profesorem. Ve 34 letech byl nejmladším profesorem na Filozofické fakultě. Od roku 1903 vedl nově založený Ústav rostlinné fyziologie. V poválečném období se v roce 1919 coby děkan zasloužil o vyčlenění přírodních věd jako samostatné fakulty. V letech 1921–1922 se stal rektorem UK. V druhém poválečném období byl v roce 1953 jmenován akademikem ČSAV.

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Suma jeho experimentální práce v období do začátku první světové války výrazně prosadila domácí vědu v evropském, a tehdy i světovém kontextu. B. Němec založil rostlinnou fyziologii a vlastní činností i pracemi svých žáků určil její počáteční směřování; z tohoto základu vyrůstá dosud. Do encyklopedického a učebnicového povědomí pronikla jeho extrapolace metodik a experimentálních zásahů uplatňovaných na zoologických objektech do rostlinné cytologie, která ztratila výlučně popisný charakter. Inspirace z dřívějšího pobytu v ústavu zoologa profesora Vejdovského. Světově známým se B. Němec stal statolitovou teorií, jež v lokalizaci škrobových zrn v kořenových buňkách našla signál geotropismu, orientaci růstu a ohýbání kořene pod vlivem zemské tíže. Bohumil Němec získal prioritu v experimentálním navození polyploidie, zmnožení chromozomální sádky buněčného jádra.

Na základě své nezpochybnitelné autority a intelektuální váhy mohl lobovat za význam vědy v kontextu národní vzdělanosti i na politické scéně. Sám se stal jako poslanec Národního shromáždění od roku 1918 součástí této scény. Přátelil se s Karlem Kramářem, prvním ministerským předsedou Československé republiky, u něhož našel podporu při zakládání Ústavu rostlinné fyziologie, blízký vztah měl k ministroví financí Aloisi Rašínovi, jehož finanční příspěvek umožnil vydávání časopisu *Vesmír*.

Bohumil Němec byl v tom nejlepší smyslu i vyslancem československé vědy v zahraničí v období, které je se současnou expanzí vědeckého cestovního ruchu nesrovnatelné. Od roku 1905 např. nevynechal ani jedno Mezinárodní setkání botaniků a třikrát byl zvolen jeho místopředsedou. Zahraniční kolegové jej zvali k vystoupením na shromáždění

francouzské a anglické Asociace pro pokrok vědy. Zúčastnil se i generálního shromáždění Mezinárodní rady vědeckých unií a stal se členem jejího Výboru pro vědu a její sociální vztahy. Vždy tak byl vědeckou autoritou a vědomým reprezentantem této země.

Popularizaci považoval B. Němec za samozřejmou součást badatelské práce, službu veřejnosti, nikoli jen úlitbu okolnostem. Z jeho pera, vůdčí vědecké osobnosti, čerpaly popularizující vědecké přílohy respektovaných deníků. Jako dlouholetý šéfredaktor *Vesmíru* (vycházel v letech 1923–1944) pečoval o mladé přispěvatele a akcentoval historickou kontinuitu české vědy i vědy obecně.

Osobně jsem profesora Němce zažil jako svého školitele kandidátské práce, když mu táhlo na devadesátku. Přátelská posezení v oblacích tabákového dýmu nepřipomínala setkání učedníka a učitele. Udivoval nelíčeným zájmem o širší kontext problému i fenomenální pamětí, jedním z nástrojů jeho geniality.

A jaký je tedy Němcův „kšaft“? Osud člověka zasvěcený vědě. Vědě, která napájena zvědavostí přináší osobní satisfakci. Vědě jako nositelce humánního poselství pokroku. Vždy tomu věřil. A také vědě jako součásti národních aspirací. Purkyňovské „badatel musí být synem svého národa“ bylo i jeho krédem. Krédem člověka z generace dovršitelů národního obrození. Jeho vlastenectví, postmoderně zdiskreditované slovo, nám ale – příznějme – občas chybí.

Rád bych poděkoval všem, kdož se o poctu profesoru Němcovi zasloužili. Především Katedře experimentální biologie rostlin Přírodovědecké fakulty UK, která tento čin iniciovala a dotáhla do konce. Iniciativa postrádala prostředky, jež nakonec velkoryse poskytla Přírodovědecká fakulta a překvapivě i mnoho pedagogických a badatelských institucí, především vysokých škol. Škoda, že mezi donátory nebyla Akademie věd ČR.

Profesor Bohumil Němec se vytratil z naší perspektivy, která nerada reflektuje minulost, nenašel místo ani v našem klipovém vnímání světa. Zkusme ho vrátit a připomeňme si osobnost, jejíž dimenzí se nám tolik nedostává. ■

JAN KREKULE,

Ústav experimentální botaniky AV ČR, v. v. i.

Pamětní desku odhalil prorektor Univerzity Karlovy Jiří Volf.

**Protagonisté odhalení
Luboš Nátr,
předseda České společnosti experimentální biologie rostlin (vlevo),
Jan Krekule z Ústavu experimentální biologie rostlin a prorektor Univerzity Karlovy Jiří Volf**

ARKTICKÁ EXPEDICE NA SOUO

VŠECHNA FOTA: ARCHIV JU

Pracovníci a studenti Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích se ve spolupráci s kolegy z Botanického ústavu AV ČR, Biologického centra AV ČR a Masarykovy univerzity v Brně zúčastnili šesté vědecké arktické expedice do centrální části norského souostroví Svalbard. V letošním roce pracovala na Svalbardu od 18. června do 18. září skupina 16 lidí. Hlavními směry výzkumu se staly agologie-mikrobiologie, rostlinná ekologie, parazitologie-zoologie a klimatologie.

První část letošní arktické expedice zleva:

Jan Gloser, Kamil Láska, Tomáš Hájek, Miloslav Dvořáček, Martina Pichrtová, Denisa Witoszová a Josef Elster).

Stanice pro měření výměny energie mezi atmosférou a substrátem

První část VI. arktické vědecké expedice se po příletu do Longyearbyenu (správní centrum souostroví Svalbard) přesunula na základnu do severní části zátoky Billefjorden. Této části expedice se zúčastnili botanici z Jihočeské univerzity a Botanického ústavu AV ČR, klimatologové, rostlinní fyziologové z brněnské Masarykovy univerzity a kameraman ze společnosti Komenium, s. r. o.

Po prvním prohlédnutí automatických stanic na měření klimatických parametrů a pokusné botanické plochy jsme mohli konstatovat, že většina přístrojů pracovala celý rok bez větších závad a že ani trvalá experimentální botanická plocha nebyla poškozena.

Tříletá měření klimatických parametrů, která provádějí brněnští kolegové za pomoci několika automatických stanic, nám například poskytují přehled o celoroční fluktuaci teplot a směru větrů. Soubor měření klimatických parametrů byl v letošním roce rozšířen o další stanici; ta měří výměnu energie mezi atmosférou a substrátem. Zjednodušeně se jedná jak

STROVÍ SVALBARD POKRAČUJE

o měření sluneční energie, která je absorbována povrchem tundry, tak o množství energie, jež je naopak vyzařováno. Měření energetické bilance zátoky *Petunia* a posouzení celoroční energetické bilance je tématem doktorské dizertace Denisy Witoszové. Denisa v závěru pobytu vystoupila na semináři Univerzitního centra Svalbard (UNIS) v Longyearbyenu s přednáškou na toto téma.

Jihočeští botanikové a fyziologové, kteří spravují pokusnou botanickou plochu, se v letošní sezoně zaměřili na studium ekofyziologických vlastností sinice *Nostoc*. Tato vytrvalá primitivní rostlina má schopnost vázat vzdušný dusík a hraje důležitou úlohu v koloběhu tohoto pravděpodobně limitního prvku v ekosystému podmáčené kopečkovité tundry. Kolonie *Nostoc* pokrývají značnou plochu podmáčené kopečkovité tundry. Z prvních měření ekofyziologických vlastností vyplynulo, že se jedná o vytrvalou, pomalu rostoucí stínomilnou rostlinu (fotosyntetizující bakterii), která je velmi dobře adaptovaná na pozvolné letní vysychání tundry. Na základě těchto poznatků jsme uskutečnili terénní experiment, kdy jsme biomasu *Nostoc* nasbírali v podmáčené louce a následně měřili rychlost fixace vzdušného dusíku (nitrogenázová aktivita – spolupráce s prof. M. Šimkem) a udělali odhad rychlosti fotosyntézy (měření fluorescence chlorofylu) ve vysychajících koloniích v podmínkách různé intenzity slunečního ozáření (tma, stín a plný slunečný svit). Takto zaměřený experiment nám umožní detailní poznání ekofyziologických vlastností kolonií sinice *Nostoc* a následné vysvětlení reakce sinice na mírné oteplení

a rychlejší vysoušení, jež jsme experimentálně navodili v otevřených komorách.

Dalším projektem je dizertační doktorská práce Marty Pichrtové z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy a Biologického centra AV ČR v Třeboni. M. Pichrtová studuje biologické a ekofyziologické vlastnosti vláknité řasy *Zygnema*. Jednoletá rychle rostoucí *Zygnema* (pravděpodobně přežívá zimní období v podobě klidových stadií – spór) je běžnou vláknitou řasou polárních oblastí a na Svalbardu vytváří bohaté zelenožluté povlaky v mělkých mokřadech. M. Pichrtová si v okolí stanice našla několik populací, v nichž si skleněnými kroužky označila měřící body (obr. 5) a sleduje v nich sezonní změny fotosyntetických parametrů; současně studuje vývoj společenstva na základě morfologických znaků. Cílem tohoto projektu je posoudit parametry fotosyntézy této řasy a zároveň najít kombinaci ekologických faktorů (intenzita záření, vysychání, pokles teploty), které iniciují tvorbu klidových stadií. První část expedice se do Česka vrátila 17. července.

Druhá část letošní expedice *Petuniabukta 2010* byla svým obsazením spíše komorní. Zúčastnili se jí botanička Jitka Klimešová (BC AV ČR), rostlinný fyziolog Peter Váczi (MU Brno) a fotograf a biolog Alexandr Pospěch (JU České Budějovice). Kromě obvyklých povinností, jako je kontrola meteorologických stanic a péče o stanici základní, měl každý z účastníků také svůj odborný program. J. Klimešová se tento rok zaměřila na výzkum životního cyklu poloparazitických rostlin, dvou druhů všivců, *Pedicularis hirsuta* a *Pedicularis dasyantha*. Ukázalo se, že zatímco *P. hirsuta* se vyskytuje na vlhčích a lépe sněhem chráněných místech společně s vrbou polární, druh *P. dasyantha* dává přednost místům sušším, charakterizovaným výskytem dryádky osmiplátečné. Oba druhy mohou kvést několikrát za život a mají květenství založeno už před-

**Sběr biomasy
Nostoc
pro terénní
experiment**

**Otevřená komora
ke zkoumání
ekofyziologických
vlastností sinice
Nostoc
– její reakce
na mírné oteplení
a rychlejší
vysoušení**

**Martina Pichrtová
v několika
populacích
sledovala
sezonní změny
fotosyntetických
parametrů.**

Paleobotanička Alexandra Bernardová se při získávání půdních profilů dostala až k permafrostu.

cházející vegetační sezonu. Kořeny, které zajišťují připojení k hostitelské rostlině, jež dodává všivcům vodu a v ní rozpuštěné minerální látky, jsou křehké a vlivem mrazových pochodů v půdě jsou snadno narušeny. Díky velké regenerační schopnosti jsou však schopné spojení s hostitelskou rostlinou zase obnovit.

Peter Váczi využil svůj krátký pobyt k řešení některých metodických problémů měření fotosyntetické aktivity rostlin a lišejníků pomocí indukované fluorescence chlorofylu. Navázal také na sérii měření denních cyklů fotosyntetické aktivity, které probíhaly na lokalitě již v minulém roce a jsou zaměřeny na vrbu polární, dryádku osmiplátečnou, silenku bezlodyžnou a lišejníky z rodu *Umbilicaria*.

Alexandr Pospěch, jenž zůstává na Svalbardu až do konce letošní expedice, začal s fotografováním živočichů a nashromáždil zatím úctyhodný soubor fotografií zachycujících chování ptáků a jejich mláďat na mořském pobřeží.

Třetí část VI. arktické vědecké expedice odcestovala do Arktidy ve dvou skupinách. Zoologicko-parazitologická skupina (Oleg Ditrich a Tomáš Tymi) odletěla 30. července a spolu s fotografem Alexandrem Pospěchem pak očekávala poslední letošní obyvatele stanice: botaničku Alenu Bartošovou, paleobotaničku Alexandru Bernardovou, algologa Otakara Struneckého a fyzioložku Janu Kvíderovou a Darju Tashyrevu, kteří odletěli 20. srpna.

Fyzioložky dokončily experimenty popsané v první zprávě; podařilo se zachytit i konec vegetační sezony, kdy již tundra zmrzla. Ota Strunecký a Saša Bernardová se zaměřili na místa, kde i po vyschnutí tundry zbyvají zbytky sladké vody, a pokusili se sbírat i v okolí „horkých vývěrů“, kvůli nimž podnikli i cestu na Ny Alesund. Vzorokly odebrali, ale zjistili, že prameny jsou ve skuteč-

nosti jen o několik stupňů teplejší než okolní vody. Přesto bude zajímavé rozbořením odebraných vzorků zjistit, zda jejich okolí mohlo být refugiem pro organismy v chladnějších dobách. Při získávání půdních profilů se Saša dostala až k permafrostu.

Parazitologové se soustředili na motolice čeledi Gymnophalidae, u nichž mimo jiné studovali manipulaci chování meziphostitele a motolice čeledi Opecoelidae, které parazitují v rybách. V rybách chytaných do tenat i v mořských bezobratlých sbíraných na dně do třicetimetových hloubek hledali též jednobuněčné parazity, zejména améby, myxosporidie, nálevníky i příslušníky méně známých skupin; založili řadu kultur améb, které převezli do Čech.

Při sběru materiálu se vědci museli potýkat i s místní faunou: tulení si oblíbili snadnou kořist chycenou v tenatech a nepřekonatelnou překážkou pro chytání mořských ptáků (kajek) do ornitologických sítí byli buňňáci, kteří se chytali v nezvládnutelném množství.

Přes všechny překážky se podařilo shromáždit značné množství materiálu i dat, které se již zpracovávají. ■

JOSEF ELSTER, JITKA KLIMEŠOVÁ,
OLEG DITRICH,

Arktická stanice Jihočeské univerzity, Petunia

Parazitologové chytali do tenat ryby, u nichž zkoumali motolice čeledi Opecoelidae, Gymnophalidae i jednobuněčné parazity.

ZLATÁ ULÍČKA VYDÁVÁ SVÁ TAJEMSTVÍ

V rámci kompletní rekonstrukce archeologové od května letošního roku poprvé zkoumají Zlatou uličku na Pražském hradě. Z historického hlediska se ulička až do přelomu 15. a 16. století nacházela mimo opevněnou plochu, přesto jsou nálezy bohaté a významně přispívají k poznání dějin této jedinečné lokality. Na projektu rekonstrukce Zlaté uličky pracuje Archeologický ústav AV ČR v Praze, investorem stavby je Správa Pražského hradu.

Dosavadní výzkum zachytil souvrství, pozůstatky opevnění a zástavby v rozmezí 12. až 20. století. Torzo románské kamenné hradby z doby knížete Soběslava I., nalezené ve vstupní části (mezi č. p. 11 a 30), kde se archeologické práce pohybovaly v největších hloubkách až 4 m od povrchu, pochází ze 12. století. Za hradbou archeologové zkoumali souvrství uložené na svažitém skalním podloží. Obsahovalo nálezy převážně z průběhu 12. století a první poloviny 13. století – torza dvou zděných staveb a několik výrobních objektů, která dokládají práci s ohněm. Terény obdobného stáří se torzovitě dochovaly také ve východním parkánu mezi Černou věží a Daliborkou.

Východní parkán vznikl během přestavby opevnění v období krále Vladislava Jagellonského. Věž Daliborka byla s hlavní hradbou nejprve spojena jenom masivní kamennou zdí, parkánová hradba byla doplněna až později. Ze zdejších odpadových vrstev jsme získali větší soubor zlomků reliéfních kamenných kachlů.

Terény zkoumané v ploše uličky pocházejí až z rudolfínského období nebo jsou ještě mladší. Jednotlivé domky vznikaly v průběhu 17. století, přičemž byly využity vynášecí oblouky nástavby k původní hradbě. V interiérech domků zachycujeme především terény z 19. století – převážně dlažby a zbytky topenišť nejrůznějších forem. V několika se dokonce podařilo nalézt torza starších barokních podlah a doklady změny komunikačního schématu (např. vstupu do sklepů). Majitelé všech domků se snažili maximálně využít stísněné plochy a obytný prostor zvětšovali odsekáváním tělesa hradby a hloubením sklepů. Téměř všechny dom-

OBĚ FOTA: ARCHIV ARÚP AV ČR

ky však postrádají základy. Nálezový fond obsahuje především keramické a kostěné zlomky, drobné předměty z kostí a dřeva (např. knoflíky), kovové a výjimečně i kamenné artefakty. Složení nálezů dokládá, že obyvatelé domků skutečně patřili mezi chudší část hradních obyvatel.

Mimo stojící budovy jsme odhalili základy pěti domků umístěných u jižní strany uličky a asanovaných v 19. století. Na západním konci uličky byl naproti Bílé věži odhalen zaklenutý sklep domku s částečně dochovaným přístupovým schodištěm. Další kompletně dochovaný sklep byl prozkoumán u domu č. p. 11. Ulička tak v některých částech šířkou nepřesahovala jeden metr. V období baroka byla do její přístupové části vložena cihlová kanalizační štolka, která pravděpodobně ústila do Jeleního příkopu.

Nepříjemným překvapením pro nás bylo porušení archeologických terénů četnými výkopy pro inženýrské sítě (kanalizace, kabely, odvětrávací kanál) vesměs ve 2. polovině 20. století a bez výjimky bez archeologické asistence.

Již nyní doplňuje prováděný výzkum poznatky o každodenním životě Zlaté uličky a o vývoji jednotlivých domků. Další informace jistě přinese zpracování rozsáhlé dokumentace a pozornost věnovaná i nejdrobnějším nálezům (významná část zkoumaných vrstev se proplavuje či prosévá). ■

JANA MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ,
Archeologický ústav AV ČR,
Praha, v. v. i.

Zlatá ulička na Pražském hradě 2010, pohled na archeologický výzkum

Nález zlomku figurky světice (?)

KDYŽ SE ŘEKNE SÍRA

Dr. Stanislav Kopřiva, pracovník John Innes Centre (Norwich, Velká Británie), obhájil dizertaci 5 Adenyl sulfát reduktáza – klíčový enzym asimilace síry v rostlinách před komisí Botanika a fyziologie rostlin, a stal se tak nositelem vědeckého titulu „doktor biologicko-

-ekologických věd“. Stanislav Kopřiva získal originální, oborově přijaté poznatky o metabolismu síry u rostlin. Tím zásadním je zjištění vlastností a funkce enzymu adenosinfosulfát-reduktázy, která umožňuje rostlinám využít anorganický síran jako hlavní zdroj síry. Ta patří mezi základní biogenní prvky rostlin a vyskytuje se v aminokyselinách (cystein, methionin), enzymech a zásobních bílkovinách. Nabyté poznatky představují významný pokrok v oblasti výživy rostlin, relativně stagnujícího odvětví rostlinné fyziologie v situaci, kdy se začíná projevovat deficience tohoto prvku.

Když se řekne síra, většina lidí si představí sopky, čerty nebo v nejlepším případě zápalky – bez síry by ale nebylo na Zemi života. Síra je nezbytná v mnoha vitamínech i jako součást aminokyselin cysteinu a methioninu v bílkovinách. I my se proto neobejdeme bez pravidelné denní dávky síry. Na rozdíl od mikroorganismů a rostlin nemůžeme ale využít nevyčerpatelný zdroj síry, anorganický síran, nýbrž se musíme spoléhat na rostliny, které tento síran pro nás zredukují a asimilují do aminokyselin, jež si sami neumíme vytvořit. Tento proces, zvaný asimilace síry, je jedním ze základních biochemických pochodů v rostlinách.

Není tudíž divu, že dostatek síry je důležitý pro výnos a zdraví rostlin. Kromě cysteinu a methioninu tvoří rostliny mnoho sloučenin, které jim pomáhají při nepříznivých podmínkách. Tripeptid glutathion je esenciální pro ochranu před radikály kyslíku, pomáhá odstraňovat z rostlinných buněk nežádoucí chemikálie, například herbicidy, a je součástí fytochelatinů, jež chrání rostliny před těžkými kovy. Mnoho rostlin produkuje metabolity obsahující síru jako ochranu před patogeny či hmyzem. Tyto látky, například glukosinoláty u brukvovitých nebo alliny u cibulovitých rostlin, jsou zároveň zodpovědné za chuť a vůni (nebo zápach) zeleniny a často jsou i účinné jako antikarcinogeny. Nedostatek síry tedy vede k menší obranyschopnosti rostlin před škůdci i ke ztrátám na kvalitě rostlinné produkce. Lidé síru dlouho považovali za všeobecně dostupnou. V posledních dvou desetiletích se ale stále větší plochy zemědělské půdy stávají závislé na hnojení sírou, protože jsme byli

úspěšní ve snížení atmosférických emisí oxidu siřičitého. Proto se méně síry vrací se srážkami na zem. Je samozřejmě možné produkovat stále více hnojiv a tím udržovat vysoké výnosy, ale tento postup povede k vysoké spotřebě energie a je trvale neudržitelný. Alternativní cestou je vytvořit nové odrůdy rostlin, které přinesou vysoké výnosy při menší spotřebě minerálních hnojiv, protože efektivněji využijí minerální živiny.

Abychom mohli efektivitu využití minerálních živin zvýšit, musíme dopodrobna porozumět procesům nutným pro transport a asimilaci živin a jejich regulaci. Rostliny přijímají síru v podobě síranu pomocí některého ze 14 transportérů. Část tohoto síranu je uložena ve vakuolách, u některých brukvovitých až 95 %. Další část je nejprve transportována do plastidů, kde vstupuje do asimilace. Nejdříve musí být síran aktivován pomocí ATP. Potom je redukován ve dvou reakcích; nejprve se tvoří siřičitan, který je dále redukován na sulfid. Sulfid potom reaguje s aktivovaným serinem, tato sloučenina se nazývá O-acetylserin, a tvoří cystein. Cystein je donorem redukované síry pro všechny další reakce, například syntézu methioninu nebo mnoha vitamínů.

Dizertační práce shrnuje výzkum zaměřený na regulaci asimilace síry. Ukázali jsme, že klíčovým enzymem asimilace síry je adenosinfosulfát (APS) reduktáza, která redukuje aktivovaný síran na siřičitan. Charakterizovali jsme tento enzym biochemicky a popsali jeho reakční mechanismus, jenž využívá neobvyklého FeS komplexu jako kofaktoru. Ukázali jsme že APS

reduktáza je regulována podle toho, kolik redukované síry rostliny potřebují, její aktivita se například zvyšuje, když je síry nedostatek nebo jsou rostliny vystaveny těžkým kovům, a snižuje se při nedostatku dusíku. Regulace APS reduktázy spojuje asimilaci síry s asimilací dusíku a oxidu uhličitého. Manipulace APS re-

duktázy ať transgenní technologií nebo využitím biodiverzity může tedy vést k zefektivnění využití síry a k produkci lepších odrůd kulturních rostlin. ■

STANISLAV KOPŘIVA,
John Innes Centre

Informace z 20. zasedání Akademické rady AV ČR dne 7. září 2010

Akademická rada se zabývala těmito nejdůležitějšími záležitostmi:

Svolala XXXVII. zasedání Akademického sněmu AV ČR (ustavující zasedání Sněmu pro šesté funkční období 2010–2014) na **14. prosince 2010 v 9:30 hodin** s takto navrženým programem:

1. Zahájení, schválení programu zasedání a volba pracovních komisí AS.

2. Schválení jednacího a volebního řádu AS pro funkční období 2010–2014 – V. Mareček (písemný materiál rozeslán s pozvánkou).

3. Volba členů Dozorčí komise Akademického sněmu pro funkční období 2010–2014 (seznam kandidátů bude rozdělán před zasedáním).

4. Zpráva o činnosti Akademické rady za období od XXXVI. zasedání AS – J. Drahoš (písemný materiál rozeslán s pozvánkou).

5. Návrh koncepce vědecké činnosti AV ČR – K. Oliva (písemný materiál rozeslán s pozvánkou).

6. Zpráva o ekonomické situaci AV ČR a návrh jejího rozpočtu na rok 2011 – P. Bobák (písemný materiál rozeslán s pozvánkou).

7. Zpráva odstupující Dozorčí komise AS – J. Kočka (písemný materiál bude rozdělán před zasedáním).

8. Volné návrhy.

9. Zpráva návrhové komise AS, schválení usnesení a závěr zasedání.

Schválila

■ výsledky kontroly řešení výzkumných záměrů pracovišť AV ČR v roce 2009,

■ odměny členů dozorčích rad a rad pracovišť AV ČR,

■ úkony navržené Majetkovou komisí AV ČR ve věci nakládání s nemovitým majetkem dle zápisu z jejího

16. zasedání konaného dne 31. srpna 2010 a přidělení dvou služebních bytů dle zápisu z 10. zasedání Bytové komise AV ČR konaného dne 24. srpna 2010.

Souhlasila

■ s programem *Týdne vědy a techniky 2010*.

Jmenovala

■ prof. Ing. Karla Pospíšila, Ph.D., MBA, zástupcem Rady pro výzkum, vývoj a inovace v Dozorčí radě GA AV.

Vzala na vědomí

■ první část analýzy Thomson-Reuters,

■ návrh úsporných opatření v rozpočtu AV ČR na rok 2010 v důsledku vázání výdajů institucionální podpory dle usnesení vlády č. 552/2010, který bude předložen k projednání XXXVII. zasedání Akademického sněmu AV ČR,

■ informaci o společném projektu Akademií věd Visegrádské skupiny *The Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH)*,

■ informaci o počítačových sítích v AV ČR v souvislosti s činností Komise pro informační technologie AV ČR,

■ aktuální informace o projektu BIOCEV (Biotechnologické a biomedicínské centrum AV ČR a Univerzity Karlovy ve Vestci),

■ zprávy o výsledcích kontrol v Ústavu teorie informace a automatizace AV ČR, v. v. i., v Ústavu termomechaniky AV ČR, v. v. i., v Ústavu analytické chemie AV ČR, v. v. i., a o opatřeních k nápravě zjištěných nedostatků.

Oznámení o obhajobách

Obhajoba disertační práce **doc. RNDr. Pavla Cejnara, Dr.**,

s názvem ***Symmetry, Chaos and Phase Transitions in Collective Dynamics of Atomic Nuclei*** se koná dne 26. října 2010 v 9:30 hod. v zasedací místnosti Ústavu jaderné fyziky AV ČR, v. v. i.

ČESKÁ SPOLEČNOST HISTO-

Česká společnost histo- a cytochemická (ČSHC) je dobrovolná odborná organizace sdružující zájemce z pracovišť vysokých škol a Akademie věd České republiky, kteří ve své práci využívají a dále rozvíjejí histochemické, imunohistochemické a cytochemické techniky. Každoroční sjezdy

československých cyto- a histochemiků se konají již od roku 1963 s pravidelnou participací zahraničních účastníků.

FOTO: ARCHIV AUTOFA

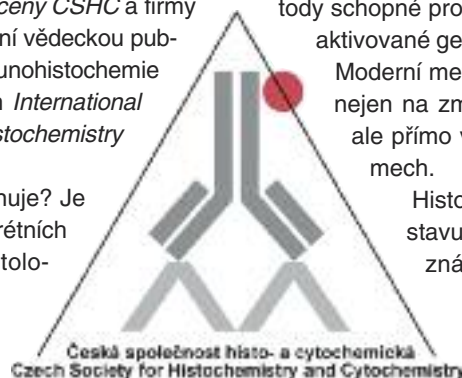
Spoluzakladatel a dlouholetý předseda České společnosti histo- a cytochemické Zdeněk Lojda

Na založení společnosti měli největší zásluhu J. Švejda, Z. Lodin a Z. Lojda. Tehdejší výbor společnosti byl volen s cílem pokrýt všestranné využití histochemie v různých biomedicínských disciplínách, a proto byly zavedeny např. sekce histologicko-embryologická, anatomická, hematologická, botanická, elektronově mikroskopická a biochemická. Vedle společných setkání zahrnovaly aktivity společnosti pořádání pracovních workshopů i tisk metodických publikací. Významným propagátorem histochemie u nás byl její dlouholetý předseda prof. Zdeněk Lojda, jehož monografie *Enzyme histochemistry* vydaná nakladatelstvím Springer v Berlíně dodnes patří mezi nejdůležitější histochemické manuály. Po smrti prof. Z. Lojdy v r. 2004 byly na jeho počest výroční sjezdy České společnosti histo- a cytochemické i Slovenské společnosti histo- a cytochemické pojmenovány jako *Lojda Symposium on Histochemistry*. ČSHC usiluje o šíření nových poznatků v souvisejících oborech např. také podporou zahraničních cest mladých histochemiků a udělováním *Společné výroční ceny ČSHC* a firmy Nikon, s. r. o., za nejlepší původní vědeckou publikaci v oboru histochemie, imunohistochemie a cytochemie. ČSHC je členem *International Federation of Societies for Histochemistry and Cytochemistry*.

Co vlastně histochemie zahrnuje? Je to obor, který k průkazu konkrétních látek ve tkáni (tj. nejčastěji v histolo-

gických řezech) využívá chemické detekční metody; v širším slova smyslu zahrnuje i postupy pro doložení těchto látek v buňkách (tzv. cytochemie). K průkazu prvků a základních sloučenin lze využít postupy používané analytickou chemií, zejména pokud reakce končí tvorbou barevného a nerozpustného produktu, který se odečítá mikroskopicky (klasická histochemie). Metabolismus buněk se realizuje prostřednictvím enzymatických reakcí. Enzymatickou aktivitu ve tkáni lze histochemicky identifikovat, pokud buňky inkubujeme s příslušným substrátem, který je enzymem konvertován na barevný produkt; příslušné detekční postupy zahrnuje enzymová histochemie. K doložení cukernatých řetězců slouží lektinová histochemie. Makromolekuly jako např. proteiny lze detekovat specifickými protilátkami značenými markerem (imunohistochemie). Sekvence nukleových kyselin (DNA, RNA) v buňkách lze prokázat značenými sondami tvořenými komplementárními nukleotidy (in situ hybridizace). Vedle těchto postupů se využívají i další metody schopné prokázat receptory či jejich ligandy, aktivované geny a jejich produkty i celé buňky. Moderní metody umožňují provádět analýzu nejen na zmrazených a fixovaných řezech, ale přímo v živých buňkách nebo organismech.

Histochemie a cytochemie tak představují jedinečné nástroje pro poznání živé přírody a jejich využití

A CYTOCHEMICKÁ

při vyšetřování biologických vzorků je všestranné (viz obrázky). Výše uvedené postupy umožňují specificky prokázat nejrůznější vlastní i cizí látky uvnitř buněk a tkání. Lze tak detekovat expresi jednotlivých genů, vlastní produkty metabolismu, ale stejně dobře i látky tělu cizí, které byly do tkání a buněk zaneseny traumatem nebo exogenními vektory. Histochemie umožňuje studium vitálních procesů uvnitř buněk včetně jejich normálního vývoje, regenerace i buněčné smrti a též odchylek vzniklých za patologických procesů. Jednoznačná identifikace exprese charakteristických znaků je důležitá pro rozlišení jednotlivých typů buněk, tj. jejich fenotypizaci. Význam těchto postupů, které se stále zpřesňují, je doceňován např. při hledání buněk zodpovědných za iniciaci nádorů, při charakteristice diferenciacího potenciálu kmenových buněk nebo sledování migrace buněk při morfogenezi základů formujících se orgánů. Přesné odlišení změn v buňkách a tkáních s pomocí histochemie též umožňuje hodnocení vlivu různých činitelů na tkáň a zevrubnou dokumentaci reakce tkáně. Nezastupitelné místo si histochemické techniky získaly v histopatologické diagnostice. V experimentu je jejich využití ještě rozmanitější; umožňuje např. identifikaci transplantovaných buněk v tkáni příjemce a současně poskytuje informace o jejich vztahu k dalším tkáním a buňkám příjemce a zároveň prověřit jejich funkčnost a životaschopnost.

Rozlišení histochemických reakcí se značně liší a závisí nejen na vzorku a množství stanovené látky v něm, ale také na dalších parametrech včetně volby detekčního postupu a způsobu odečítání výsledné reakce. Tam, kde je prokazované látky velké množství, je možno reakci odečíst makroskopicky v celém orgánu nebo organismu, čehož lze využít např. při barvení alciánovou modří a alizarinovou červení k doložení chrupavčité a kostěné části skeletu embrya. Rutinním postupem je odečítání reaktivity např. na histologickém řezu s pomocí světelného (optického) mikroskopu. Jemnější rozlišení poskytuje fluorescenční mikroskop, vhodný k pozorování pochodů uvnitř buněk. Ještě větší zvětšení umožňuje transmisní elektronová mikroskopie, při níž lze sledovat pochody uvnitř buněk na úrovni buněčných organel. Slabý specifický signál lze ve tkáni zesílit s využitím speciálních amplifikačních a intenzifikačních metod, díky čemuž získali morfologové do rukou nástroje s citlivostí takových moderních molekulárně biologických metod, jako je PCR.

FOTO: L. ČECH, LF MU

Histo- a ultrahistochemický průkaz glykogenu ve 2-buněčném zárodku potkana. Beta-částice glykogenu v kortikální cytoplazmě jedné blastoméry se zbytkem bičíku spermie po barvení Thiéryho metodou (PA-TSC-SP); elektronový mikroskop, nekонтastováno. Vložený obrázek: PAS reakce na řezu blastoméry zárodku; světelný mikroskop.

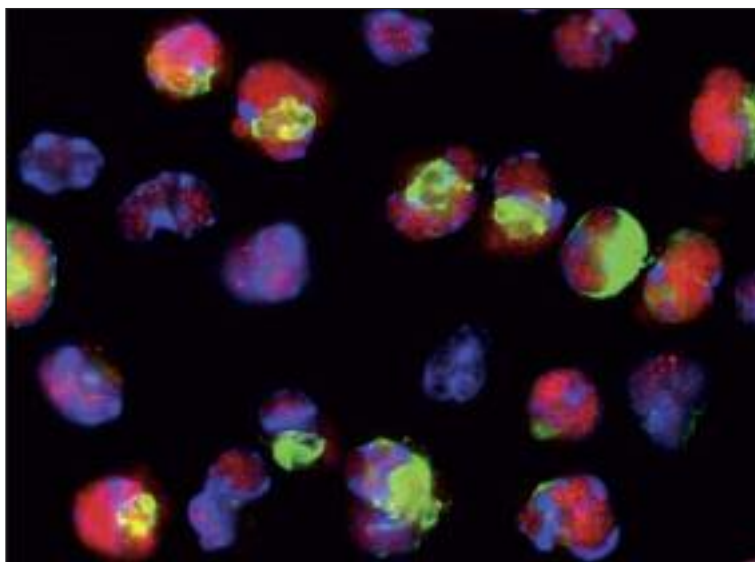

FOTO: M. ČERVINKA, E. RUDOLF A. J. CERMAN, LF HK

Detekce programované buněčné smrti. Trojmocný chrom ve formě pikolinátu po 12hodinové expozici navodí apoptózu všech buněk linie Hep-2. Zeleně je znázorněna přítomnost fragmentu cytokeratinu-18 (antigen M30), který je markerem apoptózy v epitelových buňkách. Červeně je ve stejném vzorku detekována kaspáza-3 (fungující jako „exekutivní“ enzym apoptózy). Jádra buněk, resp. jejich fragmenty jsou dobarveny modře barvivem DAPI (4,6-diamidino-2-fenylindol).

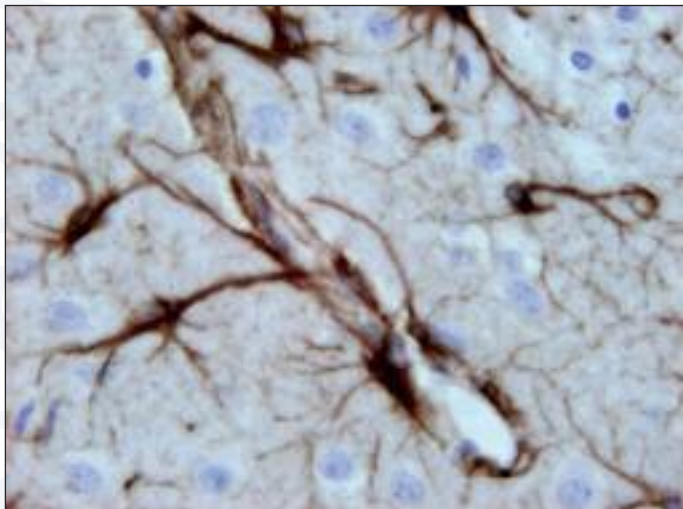

FOTO: J. MOKRÝ, LF HK

Imunoperoxidázová detekce astrocytů. Specifická protilátka rozpoznávající gliální fibrilární kyselý protein (GFAP) byla použita k průkazu astrocytů v mozku potkana. Antigen byl prokázán trojstupňovou nepřímou metodou s využitím konjugátů s křenovou peroxidázou, jejíž přítomnost byla odhalena reakcí s diaminobenzidinem za vzniku hnědavé sraženiny. Reakce slouží nejen k identifikaci astroglie, ale též ke znázornění průběhu jejich výběžků formujících perivaskulární ohraničující membránu (komponentu hematoencefalické bariéry) mozkových kapilár.

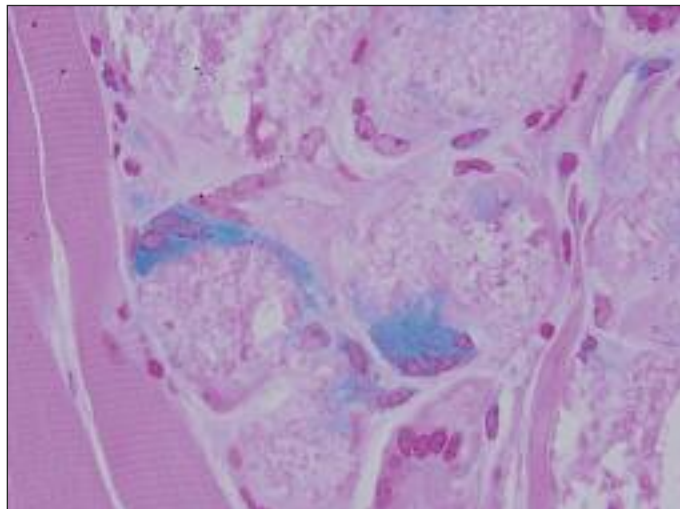

FOTO: D. ČÍŽKOVÁ, LF HK

Identifikace transplantovaných buněk v experimentu. K jednoznačné identifikaci transplantovaných buněk ve tkáních příjemce lze využít endogenních vektorů, jimiž jsou buňky dárce značeny, např. gen lacZ, který kóduje bakteriální β-galaktosidázu. Průkaz této enzymatické aktivity X-Gal substrátem označí hledané buňky modře. Zde tuto reaktivitu vykazují vícejaderné buňky cizích těles obklopující nekrotická vlákna kosterní svaloviny. Glykolmetakrylátový polotenzký řez.

Výhodou histochemických přístupů oproti chemickým a molekulárně biologickým metodám je, že dovolují nejen stanovit přítomnost hledané látky, ale též vyšetřit její distribuci ve tkáni či buňkách. Speciální postupy jako např. obrazová analýza umožňují i kvantitativní hodnocení obsahu látky v řezu. Kombinací přístupů lze dosáhnout simultánního průkazu více

látek v jednom vzorku. Pro své přednosti jsou histochemické metody nenahraditelné při získávání informací o stavbě a funkci organismů, jejich tkání a buněk. ■

JAROSLAV MOKRÝ,
předseda České společnosti histo- a cytochemické

Ředitel Geologického ústavu AV ČR, v. v. i., vyhláší výběrové řízení na obsazení míst vědeckých pracovníků v oborech:

**Geologie;
Petrologie, geochemie;
Geologie a geochemie životního prostředí;
Paleontologie;
Geofyzika a geomechanika.**

Požadavky: ukončené VŠ vzdělání v příslušném oboru.

Příhlášky s životopisem, přehledem publikační, odborné, event. pedagogické činnosti a doklady o splnění kvalifikačních předpokladů zasílejte do **9. listopadu 2010** na adresu

Geologický ústav AV ČR, v. v. i., Rozvojová 269, 165 00 Praha 6-Lysolaje.

Ref.: Michaela Uldrychová, telefon 233 087 208, www.gli.cas.cz.

Výběrové řízení se bude konat dne **23. listopadu 2010 od 9:00 hod.** v hlavní budově Geologického ústavu AV ČR, v. v. i.

ROZLOUČENÍ S PROF. JIŘÍM NIEDERLEM

FOTO: S. KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Poslední rozloučení s jednou z nejvýznamnějších osobností české i světové vědy, vynikajícím vědeckým politikem a diplomatem prof. Jiřím Niederlem se konalo 2. září 2010 v pražském krematoriu ve Strašnicích. Na jeho charakter lidský i vědecký vzpomínali kolegové, studenti i přátelé. Se svolením zveřejňujeme vzpomínky na prof. Niederla, jak je jménem fyzikální komunity přednesl Ing. Jiří Hošek.

Loučím se s přítelem Jiřím Niederlem, teoretickým fyzikem, a neodbytně se mi vybavuje Nezvalův verš ze *Signálu času*, *panychidy za Edisona*:

*V knihovně je tisíc nedočtených stránek
aniž zavřels knihu překvapil tě spánek...*

A tak jen střípky vzpomínek a asociací pomáhají zmínit zármutek z Jirkova předčasného odchodu.

Vzpomínám, s jakým nakažlivým nadšením se jako mladíček vrátil ze svého prvního, velmi úspěšného zahraničního pobytu v mezinárodním centru pro teoretickou fyziku v Terstu, kde svými pracemi položil pevné základy své vědecké kariéry. Pozdější laureát Nobelovy ceny, Abdus Salam, se tam stal jeho celoživotním mentorem a přítelem.

Jako teoretik tíhl k abstrakci. Jirkovou celoživotní láskou byly symetrie. Jejich systematickým studiem také dosáhl výsledků, které mu zajistily mezinárodní věhlas. Teorie, založené na konformní symetrii, supersymetrii či supergravitaci, které miloval, jsou po Diracovsku krásné a velmi obecné. Jejich cílem je pochopit přírodní zákony na nejhlubší úrovni. Klub teoretiků, do kterého Jirka patřil, je elitní: Míří přes překážky rovnou ke hvězdám. Sní totiž o teorii všeho – o jednotném popisu jevů na nejmenších vzdálenostech, na nichž svět je nepochybně kvantový, ale současně i na vzdálenostech kosmických.

Afinita k abstrakci a elegance jsou postoj. Vzpomínám, s jakou velkorysostí a elegancí po léta organizoval řadu mezinárodních konferencí na zámcích Akademie věd v Bechyni či Liblicích. Vzpomínám na Jirkovy konference, jako se vzpomíná na krásný letní den.

Jako člověk byl z jednoho kusu; na Moravě by se řeklo, byl to chlap. Byl autentický, vyzařoval bezpečí, spolehlivost a optimismus. Diskutovat s ním o čemkoli, co bylo hodno diskuse, bylo potěšení. V tu chvíli jste měli pocit, že je to pro něj ta nejdůležitější věc na světě. V kontextu rodinného života by o jeho opravdovosti mohli nejlépe vypovědět jeho nejdražší. Z jeho cudných vyjádření bylo jasně cítit, že jsou jeho pevný bod. Jsem si jist, že významně přispívali po celou dobu k Jirkově vnitřní síle. V kontextu společenského života byla integrita Jiřího Niederleho nepřehlédnutelná:

V dobách temna si nikdy nezadal, a když se rozsvítilo, stal se přirozeně, díky své vědecké a lidské reputaci, vůdčím představitelem vědy i její organizace.

Vzpomínám, s jakým vnitřním přesvědčením po celou dobu kariéry prezentoval nové vědecké výsledky, jiných i své. Také proto byl po léta mimořádně úspěšný v popularizaci vědy, kde se dá, při necitlivém přístupu, nadělat víc škody než užítku. Neúnavně přednášel. Kurzovní přednáška na matematicko-fyzikální fakultě o teorii grup pro fyziky je po mnoho let spojována se jménem Jiřího Niederleho. Vedl diplomanty, doktorandy a zval zahraniční kolegy k pobytům u nás. Díky jeho osobním kontaktům a nevyčerpitelné iniciativě jsme mohli u nás doma vyslechnout a hostit celou řadu prominentních kolegů ze zahraničí.

Vzpomínám také na stovky schůzí komise pro spolupráci České republiky s CERN či na desítky závěrečných oponentur vědeckých projektů, které řídil. Díky jeho velkorysosti, nezávislosti a intelektuální poctivosti byla jeho autorita velmi přirozená.

Byl jedním z mála, které světské pocty a vysoké posty nijak nepoznamenaly. Mluvil s králi, s prezidenty i s laureáty Nobelových cen. Ale současně vždycky věděl o existenci a kvalitách i toho nejmladšího českého teoretika. Věděl totiž a nikdy na to nezapomněl, kde jsou prameny jeho síly: že jsou v komunitě fyziků, teoretických i experimentálních, z níž vzešel, do níž nikdy nepřestal patřit a která na něho také nikdy nezapomene.

Když zemřel Michele Besso, Einsteinův nejbližší přítel po více než padesát let, vyjádřil Albert Einstein svůj žal v kondolenčním dopise Bessově sestře po svém: „Nyní odešel z tohoto podivného světa o chvíli přede mnou. To nic neznamená. Lidé jako my, kteří věří ve fyziku, vědí, že rozdíl mezi minulostí, přítomností a budoucností je jen tvrdošíjně přetrvávající iluze.“

Pro nás, kteří zatím zůstáváme, představují život a dílo profesora Ing. Jiřího Niederleho, DrSc., krásný, mnohovrstevnatý a vzácný standard člověka a vědce. ■

JIŘÍ HOŠEK,

Ústav fyziky atmosféry AV ČR, v. v. i.

ŽIVOT VĚDCE VE VLNÁCH VZPOMÍNEK

Rozhlížíme-li se v knihkupectvích po novinkách, překvapí nás množství pamětí, které vydávají známé osobnosti, hlavně z divadelního světa. Jakoby proud života, v nedávné minulosti jen zdánlivě zastavený nepřízní doby, chtěl vydat svůj hlas, jakoby vše, co nemohlo nebo nesmělo být řečeno, chtělo přinést svědectví.

Vlny vzpomínek našeho předního znalce středověkého písma a kodexů profesora Pavla Spunara patří do tohoto proudu osobním příběhem i příběhem české vědy a osudem české kultury XX. století. Vydalo je letos Nakladatelství Academia v řadě Paměti s poučeným a citlivým úvodem dr. Antonína Kostlána.

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

**Pavel Spunara
(nar. 1928),
čelný představitel
české
medievalistiky,
mezioborové
a pro historiky
královské vědní
disciplíny**

Pane profesore, co vedlo k napsání vaší knížky, kterou jste asi nepsal pro trh, ale pro své potěšení, z chuti psát?

Knížka má svou genezi, na níž se podílel Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, vlastně jeho oddělení pro dějiny vědy vedené Antonínem Kostlánem. Třebaže má charakter různě se překrývajících osobních vzpomínek, nepsal jsem o sobě, ale o mikrosvětě, v němž

jsem žil a dozrával. Hrdinou mých příběhů je tak historie mé rodiny, mé gymnázium, filozofická fakulta Karlovy univerzity, strahovský Památník národního písemnictví a ústavy Československé a české akademie věd – z pohledu od starého psacího stolu. Chtěl jsem zpřítomnit osudové politické zvraty, jak doléhaly za zdi institucí, které jako by stály na okraji, mimo dravý proud násilných změn. Chtěl jsem znovu připomenout, jak jsou černobílé představy o minulosti nepravdivé a zavádějící. Jednoduché rovnice jsou krásné, ale v historii neplatí a často mohou zavádět.

Na začátku svých vzpomínek z dětství říkáte: Maminka mi dala život v porodnici na pražském ostrově Štvanice... Jak neobvyklé a krásné sdělení o onom běžném – narodil jsem se. Je v něm radost ze života, tak výrazná i ve vašem vyprávění, je v něm vděčnost za dar života mamince, rodině, rodu. Čeho si nejvíc ceníte z toho, co vám daly rodové kořeny?

O svém rodinném zázemí často přemýšlím. V stručném zobecnění lze konstatovat, že se v něm spojila tradice pražského vzdělaného a liberálního měšťanstva s důstojností moravské chudé rodiny, překračující svůj sociální status prvými vysokoškoláky. Toto zjištění je však třeba doplnit ohlednutím za jednotlivými osudy.

Pražskou rodinu Baušů, v níž se narodila má matka, ozvláštnil již můj pradědeček, který se narodil v roce, kdy zemřel císař Josef II. Chlapec z domkářské rodiny na Lnářsku mohl studovat, třebaže vyhlídky na zajištěnou budoucnost nebyly velké. Kantořil jako suplent a rodinu mohl založit až v pokročilém věku, kdy se konečně stal gymnaziálním profesorem. Jeho desáté děcko, můj dědeček Pavel, mi rád vyprávěl, jak roku 1866, kdy mu bylo deset let, utíkal s rodiči po prohrané bitvě s „Prajzy“ u Hradce Králové z města. V Praze vystudoval techniku a po čase byl pověřen vedením žižkovské plynárny. Měl družnou povahu, sám maloval a zpíval, těšil se uměním. Měl štěstí i v lásce. Získal

REPROFOTO: P. SPUNAR, DĚJINY ČESKÉHO STŘEDOVĚKŮ

srdce schovanky Vojty Náprstka Kláry, s níž se brzy oženil. Babička Klára, která pracovala v Náprstkově domě U Halánků jako knihovnice, byla vzdělaná žena. Překládala z angličtiny a ruštiny, znala německy a francouzsky, publikovala i věcně uspořádané bibliografie. Splynula s prostředím domu a není divu, že k ní měly i takové osobnosti, jako básníci J. Vrchlický, J. Zeyer, J. V. Sládek či profesori univerzity jako O. Hostinský a T. G. Masaryk, důvěru. Všichni docházeli do knihovny, někteří přednášeli v Americkém klubu dam. Otevřenost, sociální citlivost i úctou ke vzdělání byly ovlivněny i čtyři Baušovy děti. Má matka spolu se sestrami si pod taktovkou rodičů rozšířily okruh přátel o další generaci, k níž patřili např. germanista a básník O. Fischer nebo novinář a historik K. Hoch, manželé sester Blaženy a Věry; vítaným diskutérem byl i divadelní kritik M. Rutte a další (např. básník O. Theer). Jedním z kořenů mého vnímání světa bylo i doznívání této společnosti, otevřené literatuře a sporům o ni.

O nic menší vliv neměla i tradice otcovy rodiny, původně utvářené v krajině kolem Lipníka nad Bečvou. Děda z otcovy strany, kterého jsem již nepoznal, pracoval od mládí v pivovaru v Kroměříži. Otec tam chodil do škol, na reálce také maturoval. Následující roky byly asi trudné, ale ještě před válkou se otec zapsal na německou techniku v Brně. Válka znamenala narukovat a sloužit na rakouské torpédovce na Jaderském moři. Ani rozhárané poválečné poměry nedopřávaly klidu. Otec se uchytil na jedné pile ve Vídeňském lese a v Brně dostudoval. Jako strojaři-inženýrovi s praxí na lodi se mu pak naskytlá příležitost pracovat pro českou lodní dopravu v Hamburku. Otec ji využil po několika letech a ve zralém věku pracoval na pražském ředitelství. Skvělý houslista zaujal mou matku nejen hrou, ale i vroucím citem, zralostí a nesmírnou pracovitostí. Jemu vděčím za absolutní sluch a hudební nadání. Právě on vnesl do knižního světa Baušů tvůrčí radost, cílevědomost a víru v dobrý konec.

Oba rodiče jsem měl velmi rád a jejich dva světy jsem prožíval i promýšlel. Byl jsem od dětství spoután s minulostí, která hnala kupředu.

Na prahu dospělosti jste váhal mezi dvěma cestami do života. Byl jste od dětství zapálený muzikant, lákavý byl pro vás ale i svět myšlení, vzdělanosti. Tam vás nakonec zavedla právě láska k hudbě.

Již jako malého chlapce mne přitahoval klavír, na němž jsem mohl vytukávat jednoduché melodie písní. Začal jsem se učit v pěti letech a obklopen domácí hudbou (dědeček zpíval, otec dokonce založil domácí kvarteto) jsem vlastně samozřejmě předpokládal, že hudba bude nějak mým osudem. Měl jsem výborné učitele, několik hodin denně cvičil, ale teprve až v pubertě jsem zjistil, že pouhé nadání a píle nestačí. K zvládnutí Chopinových etud je třeba nejen citové zralosti, ale i vrozené prstové dovednosti; prsty se nesmějí opožďovat za myšlením. Naštěstí jsem prociťl včas. Představu virtuosa vystřídalo přání prosadit se jako hudební kritik a teoretik staré hudby i nových směrů, vše ovšem podloženo univerzitním studiem. Zájem o klaviaturu tak ustoupil knihám o dějinách hudby a hudebního myšlení.

Co drží pohromadě člověka, který vystudoval hudební vědu, pomocné vědy historické, dějiny umění, filozofii a knihovnictví?

Život ani studium nelze příliš plánovat. Ačkoli jsem měl jasný cíl, historické události mne donutily rozkročit se více do šíře. Začal jsem studovat ještě v předválečných podmínkách roku 1947, brzy však (r. 1948)

Obraz Tří Marií u hrobu s iniciálou „A-NGELUS“ v tzv. Antifonáři sedleckém, 3. desetiletí 13. st. (P. Spunar, Kultura českého středověku, Odeon 1985)

S rodiči, sestrou a hospodyní Boženkou na balkoně bytu Na Baště sv. Ludmily, konec čtyřicátých let

FOTO: ARCHIV P. SPUNARA

REPROFOTO: P. SPUNAR, DĚJINY ČESKÉHO STŘEDOVĚKŮ

Mužská hlava v iniciále „Q-UI“ se zoomorfními doplňky v tzv. Antifonáři sedleckém, 3. desetiletí 13. st. (P. Spunar, Kultura českého středověku, Odeon 1985)

komunistický převrat zacloumal i filozofickou fakultou. Profesor hudební vědy, muzikolog J. Hutter musel odejít, katedra se potácela v rukou asistentů a dosazené prozatímní vedoucí A. Patzakové, před válkou hudební kritičky a chráněnkyně Z. Nejedlého. Bylo třeba se postarat jinak. Měl jsem již zapsány čtyřsemestrové knihovnické kurzy končící státnicí a vedené zasloužilým docentem Z. V. Tobolkou (1874), chodil jsem na přednášky z dějin umění (hlavně mne zaujali profesori A. Matějček a J. Květ) a dějin filozofie (vážil jsem si profesora J. B. Kozáka). Knihovědec Z. V. Tobolka mi v proseminárii odkryl přitažlivou tajemnost a polyfunkčnost středověkých kodexů, a tak mimoděk obrátil můj zájem i na katedru pomocných věd historických, vedenou profesorem V. Vojtíškem, kde jsem pochopil taje historického řemesla. Přísná kritika pramenů byla – kromě svého poslání – i skvělým útočištěm před marxistickou ideologií, prosakující do angažovaných humanistických disciplín.

Život vaší generace se odehrával ve dvou totalitách. Jako student gymnázia v Bubenči jste zblízka poznal hrůzy války při heydrichiádě i po ní, jako univerzitní student jste byl v únoru 1948 mezi vysokoškoláky, kteří se vydali podpořit prezidenta Beneše na Hrad a prožíval jste pak éru komunismu při prověrkách, v atmosféře padesátých let, v oddechu let šedesátých, za normalizace. Nikdy ve svých vzpomínkách nelícíte události černobíle, ale s pochopením pro zvláštnost každé situace, osoby, charakteru. Je tato vnímavost a smysl pro toleranci, světu tolik potřebná, rodinným rysem – vašeho tatínka a maminku spojovala „důvěra v lidskou slušnost a porozumění“ – nebo patří badatelské řeholi?

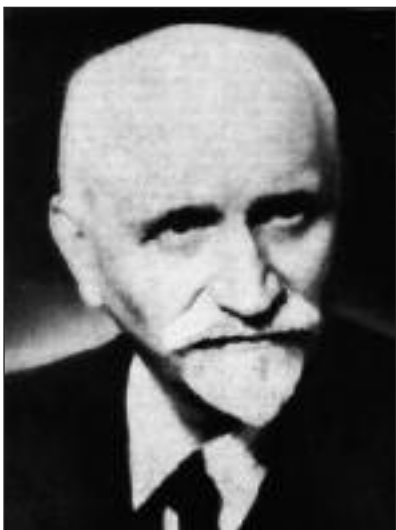
Smysl pro toleranci, přátelské posouzení odlišných názorů, byl mi vštěpován od dětství. Mnoho mi dala i historická zkušenost, když jsem prožíval velké otřesy moderních českých dějin. Vnímám jsem pády i triumfy blízkých, učil jsem se ze zklamání idealistů i bezostyšnosti „obratných“, plavajících vždy nad hladinou. Příležitostí bylo mnoho: mnichovské dny, vyhlášení protektorátu, jásot z konce války, únorový převrat, táhnutí, okupace země, rozpad komunistické moci r. 1989, rozdělení Československa, pochroumaná reinstalace kapitalismu. Stále se musíme rozhodovat. Propásli jsme řadu příležitostí, ale ještě je čas leccos napravit. Měli bychom více naslouchat svému svědomí, analyzovat s chladnou hlavou, odmítat jednostrannosti. Věřím již máločemu, ale rozhodně sázím na lidské srdce, schopné slitování. O toleranci jsem diskutoval již v semaforickém klubu na konci šedesátých let, ale zdá se, že toto téma nezestárlo, třebaže v Čechách zaměstnávalo společnost po staletí. ■

(Pokračování)
SYLVA DANIČKOVÁ

Koncept kvěstie Jakoubka ze Stříbra o přijímání podobojí z r. 1414 (P. Spunar, Kultura českého středověku, Odeon 1985).

REPROFOTO: P. SPUNAR, DĚJINY ČESKÉHO STŘEDOVĚKŮ

QUIDO VETTER

(1881–1960)

**Český matematik a historik
přírodních věd, zejména matematiky,
Quido Vetter se narodil 5. června 1881
v Praze. Od jeho smrti uplyne letos
20. října již 50 let.**

Quido Vetter pocházel z pražské „patricijské“ rodiny. Studoval na pražské české technice a univerzitě matematiku a deskriptivní geometrii. Po absolutoriu v roce 1907 působil jako středoškolský profesor v Lipníku nad Bečvou, Chrudimi a později také v Praze. Ještě před válkou složil doktorát z filozofie prací *Základy geometrie a vztahy metrické* a těsně po ní se habilitoval prací *O metodice dějin matematiky na univerzitě*; v roce 1924 mu byla habilitace rozšířena i na techniku. Poté působil jako lektor didaktiky matematiky na univerzitě s titulem mimořádného profesora.

Jeho výborné jazykové vybavení a zájem o dějiny matematiky, odrážející se v uznávaných statích uveřejňovaných v českých i zahraničních časopisech, mu připravily cestu do mezinárodní komunity historiků vědy, jež na konci 20. let zakládala mezinárodní organizaci: Académie internationale d'Histoire des Sciences vznikla v roce 1927 (název Akademie přijala až v roce 1932). Měla osobní členství – mezi zakládajícími členy byly osobnosti oboru jako A. Mieli, G. Sarton, H. E. Sigerist či K. Sudhoff. Quido Vetter byl přijat roku 1929 pod číslem 34 jako dopisující, v roce 1933 pak jako 33. člen řádný. Ve třicátých letech se činnosti v Akademii obzvláště aktivně věnoval a stal se v roce 1934 viceprezidentem a poté na tři roky i jejím prezidentem. Vetterovo působení v této funkci vyvrcholilo uspořádáním 4. mezinárodního kongresu pro dějiny přírodních věd v roce 1937 v Praze.

Také v českém, resp. československém prostředí se Vetter snažil o organizační zaštitění oboru: uspěl v rámci Masarykovy akademie práce v podobě komise při 1. odboru MAP. Druhá skupina historiků vědy byla v roce 1936 začleněna do Československé národní rady badatelské. Stal se členem Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, byl oceněn mimořádným členstvím v Královské české společnosti nauk v Praze (1931).

Vedle členství v Akademii byl také členem jiných zahraničních institucí, např. Comité belge d'histoire

des sciences v Bruselu, Commission d'histoire des sciences při Centre de synthèse v Paříži, čestným členem Unio nationalis et internationalis totius energiae renovatricis v Rio de Janeiro, delegátem při Mezinárodní komisi pro matematické vyučování.

Překvapivě ještě přijal v roce 1937 místo ředitele reálky v Humpolci, rodišti jeho manželky Anny (členky, poslankyně a senátorky Národního shromáždění za Čs. národní demokracii). Za dva roky však odešel kvůli restrikcím do penze. Restrikce bohužel pokračovaly i po válce. Podařilo se mu sice částečně se vrátit do aktivního života – ještě v padesátých letech vyučoval na Pedagogické fakultě a patrně i na Přírodovědecké fakultě UK dějiny matematiky, ale ta podstatná část jeho celoživotního úsilí už byla zmařena. Osobní kontakty se zahraničními činiteli sice nepřerušil, jak je vidět i z jeho korespondence, oficiální post už však neměl. V roce 1959 byl ještě jmenován členem tehdy ustavené Komise pro dějiny přírodních, lékařských a technických věd, ve které aktivně pracoval.

Výsledkem jeho celoživotní práce je úctyhodná suma téměř 250 studií, pojednání a článků. Velmi cenným přínosem je jeho habilitační práce. Vedle toho se zabýval starověkou matematikou (babylonskou, egyptskou, řeckou i arabskou – např. *Jak se počítalo a měřilo na úsvitě kultury*, 1926), posléze se věnoval českému prostředí (*Šest století matematického a astronomického učení na Universitě Karlově v Praze*, 1952; *Dějiny matematických věd v českých zemích až do roku 1620*, 1958; *Vývoj matematiky v českých zemích od roku 1620 do konce 17. století*, posmrtně, 1961).

Q. Vetter byl pilířem pro dějiny přírodních věd a jejich organizaci v českých zemích. Z jeho neúnavné práce vzešly vlastně po válce všechny důležité instituce, které se tomuto oboru mohly profesionálně i zájmově věnovat. ■

HANA BARVÍKOVÁ,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

HISTORIK O HROZBĚ ISLAMIZACE

FOTO: ALEŠ ADÁMEK, ARCHIV AUTOŘA

Profesor Jaroslav Pánek otevřel diskusi o hrozbách a výzvách pro Evropu (viz Jsme všichni v Evropě na jedné lodi, AB 3/2010). Jeho stat', jasná, přesvědčivá a velice kultivovaná, má implicitně ráz manifestu. Apeluje na vzdělanost vědců, badatelů a učitelů současnosti a na jejich odpovědnost tváří v tvář rozmachu islámské civilizace v otupělé a zpohodlnělé Evropě.

Původně křesťanskou baziliku Hagia Sofia – chrám Boží moudrosti – nechal v 6. století postavit císař Justinián. Stala se místem, kde byli korunováni císaři a téměř na tisíc let největším chrámem světa. Se vzestupem Osmanské říše byla v 15. století křesťanská Hagia Sofia přebudována na muslimskou mešitu a doplněna minarety.

Dobry historik by měl dokázat nahmatat tep doby. A když zjistí, že společnost trpí něčím nezdravým, je záhodno, aby na to patřičně upozornil. Varovat, stanovit diagnózu a navrhnout léčbu. Historik J. Pánek dobře cítí, že vzdělanost a schopnost bránit evropské morální a kulturní hodnoty neodpovídá u nás velikosti hrozeb, kterým můžeme být v Evropě v nedaleké budoucnosti přinuceni čelit.

V otevřené demokratické společnosti nelze právo mluvit o islámu přiznávat výhradně expertům. Ať se to komu líbí či nelíbí. Je normální, že společnost chtě nechtě informovaná o tom, co se s islámem a muslimy za posledních dvacet let stalo a děje, nechce být lhostejná a němá. Normální naopak není, když se odborníci islamologové drží zpátky a jako kdyby se navzájem utvrzovali v přesvědčení, že společnost, neznalá věci nebo poučená špatně, si klade nesprávné otázky.

Hrozbu islamizace nezažehnáme jejím popřením, stejně jako se konflikty odlišných kultur neodstraní tvrzením, že Samuel Huntington se zmylil, protože nerozumí mimoevropským civilizacím. Není odpovědné vymlouvat se, že na fantazírování a bujně představy o blížící se apokalypse nemá smysl reagovat. Nic se nepořídí ani obviňováním sdělovacích prostředků a novinářů z povrchnosti a jejich veřejným či kuloárním označováním za strůjce nedorozumění s muslimy, šíření poplašných zpráv a snad dokonce i záměrně cílené „islamofobie“.

Vědecká a univerzitní centra v České republice mají odborníky znalé staré i moderní historie islámu. Ti by měli mít co říci k „hrozbě islamizace“, ať už s tímto pojmenováním souhlasí či nikoli. Pokud si myslí, že by se tak nechali zatáhnout do nechtěné „politizace islámu“, neměli by se alespoň stavět zády ke své vědecké odpovědnosti. Ta jim diktuje, aby

jasně ukázali, co z islámské kultury je slučitelné s evropskou morálkou a hodnotami a co do Evropy být vpuštěno nemá. Pokud naši odborníci nepochopí, že vedle vědy se od nich čeká ještě něco jiného, totiž praktické užití vědy pro vzdělávání a orientaci veřejnosti, chovají se jako „přednáškoví živnostníci“, jak kdysi takový druh vědátorů nazval Karel Čapek. Opakují obnošené floskule a „hnidopiší na slovíčkářských a titěrných větíchách“.

Kladu si také otázku, proč se k islámu z vědecké fronty u nás vyjadřují zpravidla jen arabisté. Přitom opakovaně poučují, že každý Arab není muslimem a každý muslim není Arab. Proč se k otázce islámu a islamizace nevyjadřují znalci „jiných“ islámů? Kde je hlas turkologů, íránistů, indonésistů? Že nejsou? Proč nejsou, když jsme je kdysi měli? Existuje u nás vůbec někdo, kdo má co říci o islámu v černé Africe, aniž by to bylo něco včerejšího a předvčerejšího? Kdo z orientalistů pracuje se sociology a zajímá se soustavně o české muslimy? Vznikl snad někdy v prostředí našich islamologů nějaký mezioborový grant?

Pokud vyklidí pole vzdělanci, zaplní ho demagogové. Jen moderní evropanství, které znamená vzdělanost a úctu k hodnotám, může zastavit hrozby plynoucí z nekontrolovaného růstu islámu. Evropa, to je také rozum a racionalita. Rozum by se neměl spojovat jen s účelovostí a prostým kalkulem momentální výhodnosti. Už samo české slovo rozum to v sobě obsahuje. Dá se chápat jako složenina dvou významů, rozumět a umět, rozmýšlet a znát. Moderní společnost nemá iracionalitu pod kontrolou jen ze své podstaty. O rozumné přístupy je třeba vést každodenní zápasy. A tady zůstává stále značný prostor, v němž chybí právě vzdělanci. Měli by se učit mluvit a psát o svých vědách pro

laické čtenáře a chtít svou nauku popularizovat. Bez osobního zaujetí to ovšem samo nepůjde.

U nás naopak nechybí „liberálové“, kteří soudí, že v Evropě dělá více škody sociální stát než islám. Pokud prý budou evropské státy nabízet příliš měkké podmínky pro udělení sociální pomoci, migrace do Evropy se neomezí. Přitom i mezinárodní organizace OECD, která nemá ve zvyku lakovat věci na růžovo, tvrdí, že „imigranty netáhne hlad po sociální výpomoci, chtějí si vydělávat více peněz a získat lepší podmínky pro své děti, než jaké jsou jim schopny dát původní domovy“ (viz Jean-Pierre Garson, vedoucí týmu, který sleduje migrace ve světě v OECD, *Le Monde*, 29. září 2010). Liberálové, kteří si myslí, že radikální řez do státu blahobytu vyřeší vše, připomínají komunisty, kteří žili v přesvědčení, že materiální základna změní nadstavbu lidského myšlení a chování.

Naši novodobí „liberálové“ horují pro svobodu, v níž není rozdíl mezi svobodou divokou a svobodou civilizovanou. Jejich přehlížení hrozby islamizace (například zákaz minaretu či zahalování žen pokládají za stejné ohrožení individuální a vlastnické svobody jako zákaz kouření) je součástí tažení proti státu, proti organizování a právní regulaci svobody, jež brání zneužívat svobodu proti jinému člověku a proti lidské důstojnosti. V zájmu trhu, který je sice mocný, ale zároveň všehoschopný. Zisk je zisk, jedno odkud přichází. A konečnou nedotkne-li se islamizace tržní svobody, vezmi evropské hodnoty čert, myslí si snad tací liberálové.

Diskuse o hodnotách není v představách takto zúženého liberalismu nic víc než zbytečné řečnění těch, kteří neuspěli. Zapomíná se, že liberálové vždy vyznávali lidskou svobodu, tedy svobodu nikoli ve jménu zisku, nýbrž ve jménu důstojnosti člověka. Kupodivu přijmout lidskou svobodu a lidskou důstojnost se dodnes nedaří ani muslimům. Napadlo někdy naše „liberály“, že se upínáním svobody především na zisk jako na zlaté tele mohou ocitnout na stejné straně s islámem, který lidskou důstojnost nezná?

V každém případě jsme se už ocitli v bodu, kdy úspěch na trhu ospravedlňuje a zhodnocuje cokoli, jakýkoli nesmysl. Váha úspěchu na trhu je taková, že dokáže vymazat dlouhodobě pěstované, nadčasové hodnoty a s nimi spojená poučení. Krize nebo neúspěch na trhu naopak otevírají dveře svůdným ideologiím, včetně islamismu, neboť v prostředí vzdělanostně a morálně odzbrojených jedinců nenacházejí soupeře.

Nemusíme se shodnout na tom, že evropanství založené na vzdělanosti a hodnotách zachrání kontinent před islamizací. Nemusíme se nakonec vůbec shodnout ohledně reálnosti hrozby islamizace. V jednom shodu nalézt musíme. To, co je skutečně ohroženo, co je dnes ve hře, je minimum vnitřní společenské soudržnosti v rámci jednotlivých zemí Evropy. Jen taková soudržnost může zabránit tomu, aby vše skončilo nadvládou destruktivních sil bez ohledu na to, zda budou mít nálepku islámskou nebo naopak antiislámskou. V každé úvaze o hrozbách a výzvách pro budoucí Evropu by se starost o něco takového měla objevit především.

Čekal bych, že Pánkův apel vyvolá přinejmenším bouřlivou diskusi, ne-li petiční akci. Zbylo zřejmě jen u poklepávání po ramenu a u několika vstřícných mailů. Souhlas v internetových diskusích nesmí mýlit. Nepřežijí několik dní. Kladu si otázku, jak je to možné? Asi proto, že naše věda má tak málo vztahu k životu mimoakademickému. Kam zmizela snaha se vzájemně vzdělávat a poučovat? Pokud na své vzdělanosti nejsme schopni pracovat sami, těžko budeme pěstovat vzdělanost okolo sebe. Historik udělal první krok k tomu tento nešvar změnit a navíc na univerzitní půdě. Řekl bych, že tak ne učinil náhodou. „Duch hnidopišství a učené pedanterie, který se nevyplní žádnou reformou, začíná na universitách,“ napsal Karel Čapek před 80 lety. Zůstane jen u výzvy? ■

ZDENĚK MÜLLER,
filozof, historik a arabista

Centrum pro teoretická studia, společné pracoviště Univerzity Karlovy v Praze a Akademie věd České republiky, slaví v roce 2010 dvacetileté výročí své existence.

Oslavy CTS se konají od 3. do 5. listopadu 2010.

3. listopadu 2010

20 x 20... aneb Představení práce současných i minulých zaměstnanců CTS v kině Lucerna formou krátkých prezentací.

Akce je součástí *Týdne vědy a techniky* a je tedy určena nejenom odborné, ale i laické veřejnosti.

4.–5. listopadu 2010

Dvoudenní mezinárodní konference u příležitosti výročí CTS, která se uskuteční v Zelené posluchárně Karolina.

Vystoupí čeští i zahraniční hosté, kteří s CTS dlouhodobě spolupracují.

PŮLSTOLETÍ ČESKÉHO ONOMASTICKÉHO ČASOPISU

Současný stav českého onomastického bádání je dán jednak postavením onomastiky (nauky o vlastních jménech) mezi ostatními vědeckými obory, jednak teoreticko-metodologickými východisky, která se při zkoumání vlastních jmen (proprií, onym) v české onomastice uplatňují. S ohledem na co nejkompaktnější analýzu propriálního materiálu jsou totiž využívány i poznatky mimojazykových disciplín, v lingvistickém přístupu je zase metodologicky skloubeno synchronní a diachronní hledisko.

Jak v jednom ze svých příspěvků uvedl význačný český onomastik Ivan Lutterer, „kvalitu toponomastického výzkumu zaručí jen organické spojení různých metod, tradičních i netradičních, pokud se prověří jejich nosnost a pokud budou uplatněny v odpovídajících proporcích. Jakékoli doktrinářství je v onomastice škodlivé, ale to platí koneckonců o každém vědeckém podnikání.“ Uvedenou tezi lze přitom aplikovat nejen na zkoumání toponym (zeměpisných jmen), ale na analýzu jakéhokoli druhu vlastních jmen. Díky nelingvistickým metodám byla a někde dosud je onomastika pokládána za pomocnou vědu historickou (u nás a v Německu v 19. a počátkem 20. století), topografickou (Švýcarsko, Nizozemsko), sociologickou (USA), demografickou (Rakousko) i estetickou (Francie). V současném českém pojetí je však nauka o vlastních jménech chápána jako relativně samostatná jazykovědná disciplína, pro niž je ovšem samozřejmostí úzká spolupráce lingvistů s představiteli různých dalších oborů, především s historiky, archiváři a geografy, ale i se sociology, psychology, etnografy, archeology, přírodovědci a právníky. Tato tradice, kterou zdůrazňoval už zakladatel moderní české onomastiky, Vladimír Šmilauer (1895–1983), nachází své uplatnění při zkoumání vlastních jmen i dnes. V teoretických a metodologických principech, které vycházejí z analytických studií propriálního materiálu, česká onomastika dále rozvíjí obecnou onomastickou teorii, opírajíc se přitom o tradice strukturalismu Pražského lingvistického kroužku a zdůrazňujíc funkční hledisko a systémové pojetí vlastních jmen jako strukturovaného celku, to vše se zřetelem na současný stav onomastického bádání v zahraničí. V zpracování teoretických a metodologických východisek k analýze jednotlivých proprií i onymických systémů a subsystémů spočívá i český přínos k rozvoji obecné onomastické teorie. Po stránce teoretické a metodologické je české onomastice zvláště blízké zkoumání vlastních jmen na Slovensku a v Polsku, ale pochopitelně i v dalších slovanských zemích. Výrazné styčné body lze dále nalézt v nazírání

na vlastní jména u nás a v německé jazykové oblasti a ve Skandinávii.

Významný stimul k rozvoji české onomastiky nastal v 50. a 60. letech 20. století. V té době byl mj. dokončen pětidílný slovník Antonína Profouse *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny* (Praha 1947–1960), vyšla zásadní studie Vladimíra Šmilauera o tzv. metodě malých typů (1958), *IV. mezinárodní sjezd slavistů* v Moskvě vyzval k oživení onomastického bádání a k jeho organizačnímu zajištění zakládáním mezinárodních i národních komisí a budováním onomastických pracovišť ve všech slovanských zemích, byla ustavena Onomastická komise při Československém komitétu slavistů, došlo k reorganizaci Místopisné komise ČSAV, která se tak změnila v řídicí centrum onomastického výzkumu u nás, byla iniciována práce na vytvoření jednotné slovanské onomastické terminologie (knižně *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*, Skopje 1983) a vyšla publikace Vladimíra Šmilauera *Osídlení Čech ve světle místních jmen* (Praha 1960). Není proto divu, že se kolem osobnosti Vladimíra Šmilauera, právem považovaného za zakladatele moderní české onomastiky, zformulovalo uskupení, které lze označit za českou onomastickou školu. Do tohoto období spadá i vznik českého onomastického časopisu, jehož první ročník vyšel v roce 1960. Vydávání *Zpravodaje Místopisné komise ČSAV*, jak se časopis tehdy jmenoval, iniciovali Vladimír Šmilauer a Jan Svoboda.

Za tehdejší politické situace neměla ani osobnost Vladimíra Šmilauera, ani onomastika sama právě na různých ustláno (připomeňme jen okrajově, že při akci zachycující od počátku šedesátých let 20. století pomístní jména pro chystaný *Slovník pomístních jmen v Čechách* museli onomastikové často čelit podezření, že se zjišťováním jmen pozemků snaží sabotovat tehdejší družstevní zemědělství, protože jména polí, luk, pastvin a lesů v mnohých případech upomínala na jejich původní soukromé majitele), i proto bylo nutné v titulu časopisu uvádět slovo „zpravodaj“, byť šlo od samých začátků o vědecké periodikum.

V úvodu k prvnímu číslu V. Šmilauer zdůvodnil potřebu vzniku českého onomastického časopisu a jeho úkoly. V době, kdy se na onomastiku pohlíželo v nejlepší případě jako na pomocnou disciplínu pro jiné obory, bylo nutné povznést ji na úroveň jí patřící. Vlastní jména jsou tou složkou jazyka, která nejbytošněji a nejtěsněji souvisí s celým vývojem společnosti, je nejvíce vázána na místo i čas: tím nabývá zvláštní důležitosti a musí být proto předmětem pronikavého zájmu.

Úkoly časopisu byly vymezeny následovně: „1. Bude podávat zprávy o činnosti Místopisné komise ČSAV, o pracích prováděných jejími členy buď kolektivně, buď individuálně; o práci onomastické komise při Československém komitétu slavistů, o její spolupráci s podobnými komisemi ostatních slovanských národů, zvláště také o proponovaném onomastickém atlase slovanském. 2. Bude si všimati i činnosti ostatních institucí, jejichž práce se dotýká onomastiky, a bude tak přispívati ke koordinaci jejich snažení: jsou to zvláště Návoslovná komise kartografická při Ústřední správě geodézie a kartografie, Stálá komise ministerstva vnitra pro stanovení úředních názvů v RČS při oddělení pro historickou geografii při Historickém ústavu ČSAV, Státní ústřední archiv atp. 3. Bude referovati o domácích pracích onomastických, a to v nejširším smyslu, stejně o rozbořech jazykových jako o pomůckách historických a geografických pro onomastiku důležitých. Zvláště bude také podávat zprávy o pracích materiálově často velmi cenných, ale nemajících možnost publikace, jako jsou práce diplomové. 4. Svůj zájem věnuje *Zpravodaj* i cizím pracím slavistickým, zvláště ovšem srovnávacím, ale i speciálním, pokud jsou významné metodicky. 5. Ze světové literatury bude upozorňovat na práce přinášející nové pohledy nebo jinak obohacující náš rozhled. – Na žádném tomto poli nepůjde ovšem o bibliografickou úplnost, nýbrž jenom o výběr. [...] Je potřeba ještě znovu zdůraznit, že předmětem našeho zájmu nejsou jen jména zeměpisná (k tomu názoru by sváděl historicky odůvodněný název Místopisné komise), nýbrž celý okruh vlastních jmen, zvláště také jména osobní. To už z toho prostého důvodu, že většina našich místních jmen je tvořena ze jmen osobních a že tedy nelze tyto dva obory roztrhovat. Nebude se vylučovat ani studium ostatních vlastních jmen (jmen zvířat, institucí, výrobků atd.), třeba jejich význam je daleko menší.“ (Vladimír Šmilauer, Úvodem, *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1, 1960, s. 3–4).

Od vydání prvního ročníku už letos uplynulo padesát let. Časopis za tu dobu několikrát změnil své jméno (1960–1982 *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1983–1992 *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 1993–1994

Onomastický zpravodaj, od r. 1995 *Acta onomastica*), obměnili se vedoucí (1960–1983 *Vladimír Šmilauer*, 1984–1992 *Miloslava Knappová*, 1993–2003 *Libuše Olivová-Nezbedová*, od r. 2004 Milan Harvalík) i výkonní redaktoři a redakční rada, změnil se formát (z A4 na A5) a frekvence vydávání (od pěti tenčích po jedno silnější číslo ročně). Potřeba jeho existence však zůstala. *Acta onomastica*, jeden z časopisů vydávaných Ústavem pro jazyk český AV ČR, je jediné onomastické periodikum v České republice a druhé nejstarší ze čtyř, která jsou vydávána ve slovanských zemích (v Polsku vychází časopis *Onomastica*, v Chorvatsku *Folia Onomastica Croatica* a v Rusku *Voprosy onomastiki*).

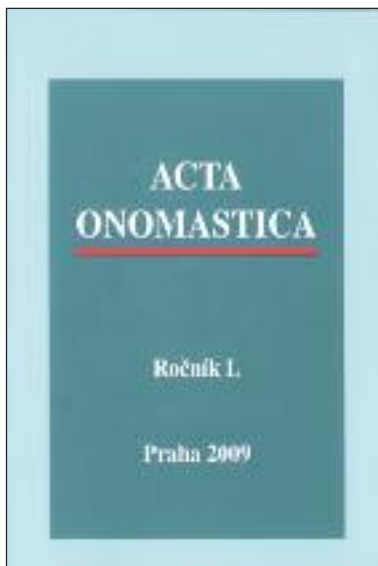
Od svého založení přináší aktuální výsledky ze všech oblastí výzkumu vlastních jmen u nás a seznamuje se současnými výsledky onomastiky v zahraničí. Ve svém oboru je v České republice časopisem jediným a jedinečným, má univerzální onomastické zaměření. Výsledky české onomastiky jsou v zahraničí vysoce ceněny a podle toho je i nahlíženo na příspěvky uveřejněné právě v časopise *Acta onomastica*.

Časopis má rozsáhlou síť domácích přispěvatelů včetně pracovníků nejazykovědných vědních oborů, což je dáno interdisciplinárním charakterem onomastiky. *Acta onomastica* si udržují vysokou vědeckou úroveň, velkou část z okruhu jejich přispěvatelů tvoří renomovaní onomastikové ze zahraničí (z přispěvatelů z poslední doby uveďme namátkou Willyho Van Langendoncka, jednoho z nejvýznamnějších badatelů na poli teorie vlastních jmen, a Paula Woodmana z Královské zeměpisné společnosti v Londýně).

Svým obsahem i dosahem jsou *Acta onomastica* de facto časopisem mezinárodním, stati v něm publikované významně přispívají k budování obecné teorie onomastiky. V jeho redakční radě jsou nejvýznamnější současní představitelé oboru, každý příspěvek posuzují v průměru tři členové redakční rady a vedoucí redaktor. Pokyny pro přispěvatele jsou otištěny v každém čísle časopisu a jsou rovněž dostupné i elektronicky (viz http://www.ujc.cas.cz/oddeleni/index.php?page=pokyny_pro_autory). Prostřednictvím spolupráce s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy v Praze je časopis dostupný i v elektronické formě, a to v databázi Geobibline digitální Geografické bibliografie ČR (viz <http://www.geobibline.cz>) – zatím od r. 1993 do současnosti, postupně však přibudou i starší ročníky.

Věříme, že i další léta budou vydávání našeho časopisu příznivá. ■

MILAN HARVALÍK,
Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

INVESTICE DO VĚDY, VÝZKUMU A INOVACÍ: CESTA Z KRIZE

Generální ředitelství Evropské komise pro výzkum (DG Research) má od 2. června 2010 nového generálního ředitele. Stal se jím Robert-Jan Smits, který působil v mnoha vysokých funkcích, a to zejména v oblasti koordinace výzkumných programů a podpory zapojení malých a středních podniků a průmyslu do mezinárodní výzkumné spolupráce.

Podílel se také na budování Evropské rady pro výzkum (ERC) a Evropských technologických platform (ETP). Před nástupem do své nynější funkce zastával pozici zástupce generálního ředitele Společného výzkumného střediska EK (Joint Research Center). Se zástupci kanceláře CZELO hovořil především o 7. rámcovém programu, jeho dosavadních výsledcích a výhledech do budoucna.

V současné době nabývá na významu snaha o společnou koordinaci národních a regionálních výzkumných aktivit. Jaké je vaše stanovisko coby bývalého ředitele na DG Research zodpovědného za evropský výzkumný prostor (ERA) a regionální spolupráci k narůstajícímu zájmu a iniciativám ze strany členských států EU? Co již Komise udělala a jaké jsou plány k podpoře tohoto trendu?

Technologický pokrok a inovace jsou hlavními hnacími silami hospodářského růstu, což platí jak pro členské státy, tak pro regiony. Je proto nezbytné, aby veřejný a soukromý sektor i nadále investoval do výzkumu a vývoje (VaV) v regionech zvláště během současné nepříznivé ekonomické situace. Evropská unie má tři hlavní programy věnované výzkumu a inovacím. Prvním z nich je rámcový program pro výzkum a technologický rozvoj (7. RP), který v sobě zahrnuje dvě specifické akce určené regionům. Konkrétně jde o *Regiony znalostí* a *Výzkumný potenciál*. Za druhé to jsou strukturální fondy (SF), třetí možnost představuje Rámcový program pro konkurenceschopnost a inovace (CIP). Všechny tyto programy je možné využívat postupně i souběžně; je proto důležitá jejich vzájemná koordinace. Napomáhá tomu především výborná spolupráce mezi jednotlivými ředitelstvími Komise, a to zvláště v návaznosti na sdělení EK z r. 2007 *Konkurenceschopnost evropských regionů na základě výzkumu a inovací* s opatřeními zaměřenými na spolupráci a strategické uspořádání. V této souvislosti EK také vydala příručku *Praktický průvodce možnostmi evropského financování vědy a inovací*, jež poskytuje všem zájemcům informace o možnostech financování VaV a inovací (publikace je k dispozici na http://ei.avcr.cz/miranda2/export/sites/avcr/data.avcr.cz/veda_a_vyzkum/vav_eu

[/7_ramcovy_program/files/practical-guide-eufunding_en.pdf](#)). Příkladem úspěšné spolupráce při využívání různých zdrojů financování je infrastrukturní projekt *Extreme Light Infrastructure (ELI)*, do něhož se zapojila i Česká republika. Příprava tohoto projektu byla financována ze 7. RP, vlastní realizaci částečně pokryjí Strukturální fondy EU.

Po dobu tří měsíců (duben až červen 2010) jste vykonával funkci zástupce generálního ředitele Společného výzkumného střediska EK (JRC). Ve kterých oblastech má JRC největší potenciál?

JRC jako poskytovatel vědecké a technické podpory hraje v procesu vytváření evropské politiky zásadní roli. V období 2010–2020 takto JRC podpoří několik bodů agendy *Evropa 2020* a další oblasti evropské politiky, pro které má konkrétní mandát. Vědecké aktivity proto rozdělí do sedmi programů: *Směrem k otevřenému a konkurenceschopnému hospodářství*; *Rozvoj nízkouhlíkové společnosti*; *Udržitelná správa přírodních zdrojů*; *Bezpečnost potravin a spotřebitelských výrobků*; *Jaderná bezpečnost a spolehlivost*; *Bezpečnostní a krizové řízení* a *Referenční materiály a měření*. JRC hodlá posilovat své kompetence zejména v oblasti ekonomie a modelování. Tyto změny reagují na hodnotící zprávu, v níž experti doporučili „skokové změny“.

Zvyšuje se počet finančních nástrojů, které se často zaměřují na stejné oblasti výzkumu. Uvažujete o tom, že byste je zjednodušili, aby výzkumníci mohli snadno určit své možnosti?

V posledních letech se evropský výzkum značně rozvinul. Rámcové a další programy určené k podpoře VaV a inovací je třeba přehodnotit, aby fungovaly efektivně a byly dostupné všem výzkumníkům i konsorciím. Toho lze dosáhnout pouze zreduková-

FOTO: ARCHIV EK

ním byrokracie a zjednodušením pravidel a procedur. Zároveň však nesmíme přerušit jejich kontinuitu. V dubnu vydala EK sdělení o zjednodušení pravidel účasti v evropských programech pro výzkum. Tento dokument představuje možnosti a opatření pro zjednodušení financování s cílem podpořit výzkum nejvyšší kvality a přilákat nejlepší vědce. Konkrétně se jedná o návrhy jako zavedení paušální částky a použití průměrných osobních nákladů. EK již začala s implementací praktických vylepšení, jakými jsou například srozumitelnější a přístupnější průvodní dokumenty a služby. Z příruček je tudíž třeba odstranit nadbytečný žargon a namísto něj použít konzistentní terminologii. Dalším úkolem je zajistit jednotné použití pravidel a optimalizovat strukturu a načasování výzev k předkládání návrhů. Co se týká komunikačních nástrojů, webové stránky Euraxess a Participant Portal se rozvíjejí do podoby jednotné platformy pro vzájemné interakce mezi EK a příjemci grantů. Kromě toho EK zkoumá možnosti zavedení jednotných IT nástrojů v unijních programech v oblasti VaV a inovací.

Sedmý rámcový program je ve své polovině. Často se diskutuje o jeho dosavadním průběhu, fungování a budoucím zaměření. Jaké jsou nejdůležitější otázky, jimiž bychom se měli v souvislosti s ním nyní zabývat?

V současné době realizuje skupina nezávislých expertů střednědobé hodnocení 7. RP. Zpráva expertní skupiny by zároveň měla upozornit na nedostatky ve fungování 7. RP, které vyžadují opravná opatření. Kromě toho EK pracuje na implementaci strategie *Evropa 2020*, zejména na stěžejní iniciativě *Unie inovací* s plánovaným zahájením v září 2010. Investice do VaV a inovací představují jediný rozumný způsob, jak se dostat z krize a nastoupit cestu směrem k udržitelnému růstu. Mezi hlavní témata, kterým budeme věnovat pozornost, patří změna klimatu, energetická a potravinová bezpečnost a stárnoucí populace. *Unie inovací* a střednědobé hodnocení budou pro Komisi důležitými dokumenty pro přípravu návrhu budoucího rámcového programu, který ke konci roku 2011 předloží Evropskému parlamentu a Radě. Stejně jako u předchozích rámcových programů se před předložením návrhu uskuteční konzultace s klíčovými „hráči“. Hlavní konzultace začnou zřejmě na jaře 2011. Doufám, že česká vědecká komunita se jich zúčastní.

Model financování výzkumu po roce 2013 je součástí diskuse o budoucí podobě rozpočtu EU a bude v souladu se strategií *Evropa 2020*. Musíme se zaměřit na zkombinování stávajících evropských a národních nástrojů v oblasti vzdělávání, výzkumu a inovací a uspořádat je tak, aby přispívaly k řešení těchto významných společenských problémů. ■

*KATEŘINA SLAVÍKOVÁ a ADÉLA VOŽECHOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář
pro výzkum a vývoj, Brusel,
Technologické centrum AV ČR*

Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., otevírá úspěšný vzdělávací cyklus

**MANAGEMENT VĚDY
2010–2011
pro ředitele pracovišť AV ČR a jejich zástupce.**

Cílem tohoto programu je prohloubení manažerských dovedností a má podobu pěti ucelených dvoudenních setkání, konaných v Zámeckém hotelu Třešť.

Vybranými tématy jsou Vedení organizace, Ekonomické a právní minimum, Práce v týmech, Osobní rozvoj manažera, Mediální prezentace.

Bližší informace získáte na www.ssc.cas.cz, nebo na tel.: 221 146 382 (Markéta Doležalová).

NOVÉ KNIHY ACADEMIA

NEJPRODÁVANĚJŠÍ KNIHY V KNIHKUPECTVÍ ACADEMIA V ZÁŘÍ 2010

- 1. Liessmann, K. P. – Teorie nevzdělanosti
- 2. Klíma, I. – Moje šílené století II
- 3. Frommer, B. – Národní očista – Retribuce v poválečném Československu
- 4. Pospíšil, F., Blažek, P. – „Vraťte nám vlasy!“
- 5. Zakaria, F. – Postamerický svět

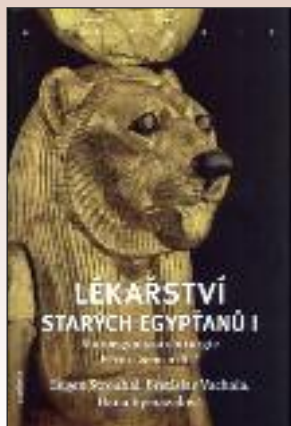
Tituly ostatních nakladatelů:

- 1. Sobková, H. – Dorothea vévodkyně Kuronská, Paseka
- 2. Orbánová, A. – Moc, energie a nový ruský imperialismus, Argo
- 3. Studničková, M. (ed.) – Čechy jsou plné kostelů, NLN
- 4. Cahill, K. – Komu patří svět, Volvox globator
- 5. Akerlof, G. A., Shiller, R. J. – Živočišné pudy – Jak lidská psychologie ovlivňuje ekonomiku, Dokořán, Argo

Knihkupcův tip:

- Sudek, J. – Svatý Vít, Torst

ŠÁRKA HOLÁ,
vedoucí knihkupectví Academia,
Václavské náměstí 34, Praha 1

FELIX VODIČKA – NÁZOR A METODA K dějinám českého strukturalismu

Kniha sledující zdroje a vývoj Pražské školy si neklade za cíl stát se příspěvkem k historii strukturální teorie. Snaží se naopak ukázat, že projekt Pražské školy není minulostí a že nám zůstává k dispozici.

Kubiček, T., Literární řada, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

POSTAMERICKÝ SVĚT

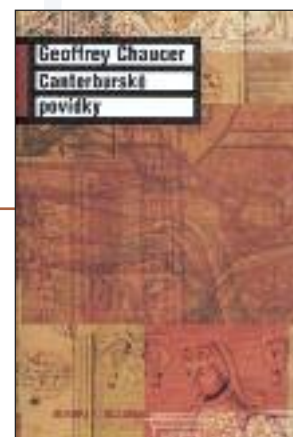
Američan indického původu, politolog Fareed Zakaria v úvodu říká: „Tématem této knihy není úpadek Spojených států amerických, ale vzestup zbytku světa.“ Popisuje svět, v němž již USA nehrají dominantní roli v globální ekonomii, neovládají geopolitiku a kulturu. Jaký postoj by tedy měly Spojené státy zaujmout tvář v tvář rychle rostoucím a stále suverénnějším státům, jako jsou Čína, Indie, Brazílie či Rusko?

Zakaria, F., edice 21. století, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

LÉKAŘSTVÍ STARÝCH EGYPTANŮ I Staroegyptská chirurgie, Péče o ženu a dítě

První část trilogie, která je určena všem milovníkům starověkého Egypta a rovněž zájemcům o studium dějin medicíny, přináší první úplný český překlad vybraných lékařských papyrů. V první půli se zaměřuje na chirurgii úrazů a dalších onemocnění a ve druhé na péči o ženy a děti v souvislostech s těhotenstvím, porodem, ženskými obtížemi a dětskými chorobami.

Strouhal, E., Vachala, B., Vymazalová, H., edice Historie, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

CANTERBURSKE POVIDKY

Na cestě ke hrobu mučedníka Thomase Becketa se setkává skupina poutníků. Aby jim cesta lépe ubíhala, vyprávějí si povídky – kdo poví nejlepší příběh, vyhraje večeři na útraty ostatních. Ačkoli zůstalo toto stěžejní dílo ze sklonku středověku nedokončené, patří ke světové literární klasice.

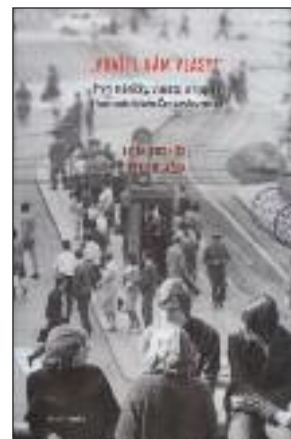
Chaucer, G., edice Europa, Academia, Praha. Vydání 1.

„VRAŤTE NÁM VLASY!“

První máničky, vlasatci a hippies v komunistickém Československu

V létě 1966 vyhlásil ÚV KSČ celostátní kampaň proti „pronikání nevkusu do úpravy účesů u chlapců a mladých mužů“. V této době vzrůstal počet mladých lidí, kteří začali dávat najevo, že jsou jim oficiálně deklarované hodnoty, cíle i kulturní normy jejich rodičů cizí. Hlavní represivní roli sehrála Veřejná bezpečnost, která v srpnu 1966 vyhlásila celostátní akci „Vlasatci“, v jejímž rámci bylo během několika týdnů evidováno a různým způsobem postiženo okolo čtyř tisíc osob.

Pospíšil, F., Blažek, P., edice Šťastné zítřky, Academia, Praha 2010. Vydání 1.

KULTURNĚ-LITERÁRNÍ CENTRUM OSTRAVSKÉHO REGIONU

První zářijový den se ostravským čtenářům otevřelo v Zámecké ulici nové Kulturně-literární centrum Academia Ostrava. Zahájení jeho obnovené činnosti se zúčastnili představitelé místní samosprávy, zástupci vedení Akademie věd ČR a další významní hosté.

Podle ředitele Nakladatelství Academia Jiřího Padevěta se „po oznámení uzavření ostravského knihkupectví zvedla v regionu nebývalá vlna solidarity, a to i přesto, že v okolí je několik konkurenčních knihkupectví. Do snahy o zachování ostravské prodejny se zapojil starosta městské části Ostrava-Privoz, hejtmán Moravskoslezského kraje i dnes již bývalá děkanka Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Během projevů občanské solidarity jednali pracovníci Střediska společných činností AV ČR, v. v. i., v čele s ředitelem JUDr. Jiřím Malým s majitelem objektu o možném snížení nájmu, změně nájemní smlouvy nebo možnosti pronajmout část plochy dalším podnikatelským subjektům. Jednání byla velmi náročná a trvala několik měsíců. Nakonec se podařilo to, v co jsme už nedoufali, a z čeho měla samozřejmě ostravská veřejnost velkou radost. Podařilo se nám ukončit původní nájemní smlouvu na celý objekt a naopak vstoupit do podnájemního vztahu týkajícího se pouze prvního patra, neboli druhého nadzemního podlaží“. V těchto prostorách je od 1. září 2010 v provozu Kulturně-literární centrum Academia, které bude čtenářům nadále nabízet nejen odbornou a populárně naučnou literaturu, ale i cizojazyčné knihy. Ostravané ocení i oblíbenou literární kavárnu, která bude jistě i nadále patřit mezi vyhledávaná místa autorských čtení, knižních křtů nebo jako prostor pro setkávání uměleckých osobností. ■

lzd

FOTO: ARCHIV ACADEMIA

NOVÉ PŘÍRUČKY Z NAKLADATELSTVÍ COMPUTER PRESS

EVENT ANEB ÚSPĚŠNÁ AKCE KROK ZA KROKEM

Průvodce pro organizátory firemních setkání, společenských akcí, konferencí, seminářů či prezentací přináší cenné rady, jak zvládnout jejich přípravu. Příručka provede krok za krokem od rozhodnutí o uspořádání akce až po zhodnocení jejího výsledku.

Lattenberg, V., Computer Press, Brno 2010. Vydání 1.

97 KLÍČOVÝCH ZNALOSTÍ PROJEKTOVÉHO MANAŽERA

Publikace staví na zkušenostech expertů z celého světa, kteří poskytují své know-how, aby začínající projektoví manažeři nemuseli opakovat jejich chyby.

Davis, B., Computer Press, Brno 2010. Vydání 1.

TAJNÝ JAZYK BYZNYSU

Podtitul knihy zní Jak každého přečíst do tří vteřin. Čtenář získá teoretické základy neverbální komunikace, které lze využít v pracovním i soukromém životě. Naučí se orientovat v řeči těla při komunikaci s partnerem a přiblížit se jeho skutečným pocitům a náladám tak, aby byl výsledek vzájemné komunikace přínosný pro obě strany.

Hogan, K., Computer Press, Brno 2010. Vydání 1.

TOPIC OF THE MONTH

International Conference on Science and Technology Indicators

The Centre for Science and Technology Studies of Leiden University organized the 11th International Conference on Science and Technology Indicators 8 – 11 September in Leiden. Science and technology indicators have become an increasingly important instrument for science policy and research management. The assessment of strengths and weaknesses of a country's science system, ranking, benchmarking and classification of universities, finding excellence in research, identification of emerging and often interdisciplinary research themes, measuring knowledge transfer between academia and industry – all these examples show the value of S&T indicators for users.

SCIENCE AND RESEARCH

The Svalbard Arctic expedition

We feature an article this month on a research expedition to Svalbard, an archipelago between the Arctic Ocean, Barents Sea, Greenland Sea and Norwegian Sea. The first Czech expedition by the University of South Bohemia and of the Academy of Sciences of the Czech Republic established a research station in the vicinity of Petuniabukta, in the northern part of Billefjorden, Isfjorden, in central Svalbard, which is the northernmost part of Norway. The interdisciplinary project, *Biological and climate diversity of the central part of the Svalbard Arctic Archipelago* is a member of the Network for ARctic Climate and Biological DIversity Studies (ARCDIV).

FROM ABROAD

The world's most important technology prize commends innovation

The Millennium Technology Prizes are awarded by Technology Academy Finland every second year as a tribute to life-enhancing technological innovation. The winner of Millennium Technology Prize 2010 is Professor Michael Grätzel of Switzerland for his

creation of third generation, low cost, dye-sensitized solar cells. He is director of the Laboratory of Photonics and Interfaces at Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne (EPFL), Switzerland. The winner received € 800.000 and a prestigious trophy named *Peak*, designed by sculptor Helena Hietanen. This year laureates were awarded during *Millennium Technology Weeks* at the Finnish Opera in Helsinki 9 June 2010. The two other laureates, Professor Richard Friend of the University of Cambridge for his initial innovation, organic Light Emitting Diodes (LEDs), a crucial milestone in plastic electronics, and Professor Stephen Furber of the University of Manchester, principal designer of the ARM 32 bit RISC micro-processor, were each awarded prizes of € 150,000.

SCIENCE SOCIETIES

Czech Society for Histo- and Cytochemistry

The Czech Society for Histo- and Cytochemistry is a successor of The Czechoslovak Society for Histo- and Cytochemistry founded in 1966. The Society provides an interdisciplinary forum to support a study of the relationships among the structure, chemical composition and function in cells and tissues by histochemical, immunohistochemical and cytochemical methods. The Society encourages its members in the development and improvement of histochemical, immunohistochemical, and cytochemical methods used to discover the content and function of the tissue and cellular systems *in situ* and the application of the methods for diagnostics.

INTERVIEW

We present an interview with Professor Pavel Spunar, who is a renowned Czech paleographer, codicologist and historiographer of the Latin Middle Ages. Professor Pavel Spunar is a member of Learned Society of the Czech Republic, Comité international de paléographie latine (Paris), Centre international de codicologie (Bruxelles) and Comité international des institutions et de la communication intellectuelle au Moyen Age (den Haag).

An Austrian philosopher Konrad P. Liessmann who is well-known for his essay *Theory of Uneducation* accepted Vize 97 Prize. The Prize is awarded annually on the date of Václav Havel's birthday by the Dagmar and Václav Havel Foundation.

CENA VIZE 97

Letošní Cenu VIZE 97, kterou uděluje Nadace Dagmar a Václava Havlových, převzal 5. října 2010 profesor Vídeňské univerzity Konrad Paul Liessmann. Kritika současného vzdělávání a autora akademické filipiky *Teorie nevzdělanosti – Omyly společnosti vědění* hostily v březnu 2010 AV ČR a Univerzita Karlova. Při předávání prestižního ocenění Václav Havel uvedl, že „cenu každoročně získávají lidé, kteří vzešli z prostoru exaktních věd, ale nějakým způsobem překročili jejich hranice, lidé, kteří nejsou zajatci svého přesvědčení, kteří se nebojí slova tajemství a nestrachují se říkat něco, co nemusí sklízet okamžité porozumění, pochopení a obdiv. Dnešní laureát je výjimečný v tom, že toto poslání, o němž hovoří, v jakémisi smyslu přímo pojmenovává, neboť mluví o dvojsmyslnosti vzdělanosti i polovzdělanosti, která předstírá vzdělanost, o dvojsmyslnosti společnosti vědění. Jsem člověk, kterému se nedostalo systematického vzdělání a proto se raduji, když čtu spisy profesora Liessmanna“. Více naleznete na <http://abicko.avcr.cz>.

lsd

VÍTEJTE NA MAZANCE

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Předseda Akademie věd České republiky Jiří Drahoš a ředitel Střediska společných činností AV ČR, v. v. i., Jiří Malý slavnostně představili dne 30. září 2010 nově zrekonstruovaný hotel Mazanka. Šikovnou polohu v blízkosti metra Ládví a na dosah přilehlého akademického kampusu

rády využijí ústavy pro ubytování svých vědeckých návštěv, jak při prohlídce interiéru zaznělo z úst mnohých ředitelů pracovišť. Devítipatrová budova s mimořádně krásnou vyhlídkou na Prahu byla postavena v roce 1968, není tedy divu, že bytovací prostory už přímo „volaly“ po generální rekonstrukci. Ta začala loni v srpnu a během pouhého roku vzniklo 81 moderních pokojů s vybavením, které odpovídá standardu současné doby. K dispozici je rovněž několik apartmánů, pokoj pro hosty se zdravotním postižením a plně vybavené kuchyňky. Hotel poskytne i důležité zázemí pro celou Akademii – v suterénu totiž našla své místo moderní „serverovna“ pro výpočetní techniku včetně náhradního zdroje.

Pravý hotelový život začal na Mazance s příchodem prvních hostů 4. října 2010.

HaM

AKADEMIE VĚD ČR

10

TÝDEN VĚDY
A TECHNIKY

Největší vědecký festival v České republice

1.-7. listopadu 2010

Praha, Brno, České Budějovice, Ostrava, Olomouc

Letos na téma

ROZMANITOST SVĚTA A ŽIVOTA V NĚM

více než 150 přednášek a vědeckých kaváren
dny otevřených dveří 49 ústavů Akademie věd ČR
14 elektráren energetické Skupiny ČEZ, a. s.
16 výstav a prezentací, dokumentární filmy, semináře
panelové diskuse, exkurze

www.tydenvedy.cz

AKADEMIE VĚD
ČESKÉ REPUBLIKY

Generální partner

EKOPRAHA ČEZ

Hlavní mediální partner

PRIMA TV

Hlavní partner

RSJ ekonomická věda

NFKJ

Mediální partneři

LIDOVÉ NOVINY

lidovky.cz

Rozhlas a rozhled

Jihlavské noviny

PORN

Science World

21

VEDA

un archeologie

EMIX ZEMĚ

živa

Český Danon

Spolupracující organizace

Moravská akademie

BRITISH COUNCIL

Vzdělávací institut

Ústav pro studium

AMVIS

AC

Vědecký ústav

Vědecký ústav

Vědecký ústav

amvis

CERNET

Vědecký ústav

Vědecký ústav

Vědecký ústav

Vědecký ústav